

GLAVA X

STRATEGISKA AVIJACIJA

Nećemo se vraćati na teškoće koje se javljaju uvek kada treba razlikovati taktičke od strategiskih zadataka, naročito kada je reč o uništavanju transporata ili pak o utvrđivanju da li je izvesnom zadatku sprečavanja saobraćaja na velikoj udaljenosti, kao što je naprimjer, operacija *Strengl*, pre mesto među prvima ili među drugima. Poštujući zvaničnu klasifikaciju, i mi ćemo u strategiskom bombardovanju uvrstiti samo akcije protiv industrije, poljoprivrede i svih transporata, izuzev onih namenjenih armijama.

Drugi svetski rat

„Vazdušni napadi na industrijske centre i građansko stanovništvo bili su najveći poraz ovoga rata“. To je bio sud koji je šest meseci posle primirja izrekao general Fuler. Čuveni britanski vojni kritičar nije u strategiskom bombardovanju htio da vidi ništa drugo do najgore vraćanje u varvarstvo, uništenje koje ne može da se opravda čak ni efikasnošću, jer ni to nije postiglo.

Uzimajući to isto pitanje u ponovno razmatranje — prilikom proslave avijacije 1949 godine — sovjetski upravljači došli su do sličnog zaključka: jedina zaista vojnička

upotreba avijacije jeste upotreba taktičke prirode; što se tiče bombardovanja koje se naziva strategiskim, ono je samo obično obračunavanje između kapitalista koji koriste ratno stanje da bi se oslobodili opasnih konkurenata.

Čak iako bi se unekoliko ispravili rezultati tih bombardovanja koji proističu sa fotografskih snimaka fabrika i četvrti za stanovanje, ipak je teško prihvati ovu tezu. Ako se zadržimo samo na jednoj industriji, na industriji petroleja, utvrđćemo da je strategisko bombardovanje omogućilo da se, istina posle trogodišnje pripreme, postignu rezultati čiji se značaj ne može sporiti. U odnosu na proizvodnju iz januara 1944 godine, nemačka proizvodnja benzina pala je već idućeg maja na 80%, jula na 20%, a septembra na 5%. Na dan 15 februara 1945 bio je obustavljen rad u svima rafinerijama, a od tolikih fabrika sintetičnog benzina radile su svega još četiri. Nemačke tenkovske divizije bile su u Ardenima zaustavljene iz više razloga od kojih je i jedan jedini bio dovoljan: njihove rezerve benzina bile su iscrpljene. Našavši se prema američkoj artiljeriji, koja je usled obilnog snabdevanja municijom i savršenog reperiranja bila neobično opasno oruđe za kontrabatiranje, nemačka artiljerija imala je samo jedan izlaz: da brzo ispali nekoliko plotuna i da odmah zatim promeni položaj. Ali, ona je već u drugom polugodlu 1944 bila lišena i te mogućnosti, jer nije dobijala dovoljno sledovanje benzina. Zapaljive bombe *Letećih tvrđava* koje su bile bačene na rafinerije pokazale su se efikasnije nego raketne bombe koje su *Štormovici* bacili na tenkove i baterije.

Međutim, ipak ne treba prenebregnuti onu osnovnu istinu koju sadrže britanske i sovjetske kritike. Uništavanje naseljenih i industriskih centara nije zaustavilo celokupnu privrednu aktivnost.

Relativna neefikasnost strategiskog bombardovanja jedne zemlje kao što je Nemačka ima više uzroka.

Eksplozivna bomba koja stvara jak vazdušni pritisak, a i ona zapaljiva — obe konstruisane za uništavanje četvrti za stanovanje — nisu bile podesne i za uništavanje mašina i alata. Izgleda da se sve do kraja Drugog svetskog rata niko nije odlučio da protiv mašina i alata upotrebi ono artiljerisko zrno sa malim eksplozivnim punjenjem i trenutnim upaljačem, koje se rasprskava u velike komade a koje je u toku rata 1914—1918 bilo sa uspehom upotrebljavano protiv artiljeriskog materijala koji je po svojoj otpornosti sličan materijalu mašina-alatljika. Zato su se sve one na oko ogromne štete, koje su se mogle videti na fotografijama, obično i svodile na ogaravljene zidove i srušene tavanice ispod kojih je ostajao jedva nešto malo oštećeni alat, koji je zatim odmah mogao biti prenet i nanovo postavljen u onim po čitavoj zemlji rasejanim ili pak pod zemljom ukopanim radionicama.

To i takvo površno rušenje trajalo je punih pet godina, tako da se u času primirja ipak našlo i skoro netaknutih nemačkih varoši. Fabrikacija mašina i alata, koja je radila punom parom, lako je mogla da nadoknadi stvarno pričinjenu štetu. Ona je to postizala sa takvim uspehom da je proizvodnja u većini ratnih industrija bila od 1939 do 1945 u stalnom porastu. Ova konstatacija nije, uostalom, dovoljna da dokaže neefikasnost strategiskog bombardovanja, pa čak i kada je ono tako sproveđeno; da nije bila podvrgnuta tom bombardovanju, ratna produkcija u Nemačkoj porasla bi još više, kao što je to bio slučaj u Sjedinjenim Državama, na Uralu i u Sibiru.

Sem toga, strategisko bombardovanje poštovalo je najglavniju granu privrede, poljoprivredu. Stanovništvo

Nemačke kao i njene armije na bojištu, uvek su na licu mesta nalazile sve što im je bilo potrebno za ishranu.

Metodični napadi na one najvažnije ciljeve, kao što su transporti na železničkoj pruzi ili na putu, unutrašnja ili obalska plovidba, otpočeli su već sa prvim vazdušnim bombardovanjem izvršenim u toku rata 1939—1945, ali bez namere da se time ugroze pokreti trupa i njihovo snabdevanje na frontu. Proteklo je više godina dok su postignuti rezultati koji su na kraju ipak uveliko prevažili sve posledice industriskih rušenja i dopunili ova, koja su bila nedovoljna da umanje nemačku ratnu proizvodnju.

Prvi napadi koji su bili usmereni protiv kontinentalne obalske plovidbe brzo su učinili da se ona velika tonaža koja je dotle prenošena morskim putem prebaci na unutrašnju plovidbu i suvozemne saobraćajne puteve. Ali je trebalo čekati sve do 1943 da se u Italiji, a do 1944 da se i u Francuskoj trenutno preseče železnički saobraćaj rušenjem ranžirnih stanica; sve do zime 1944—1945 da bi se presekli veliki nemački kanali, a sve do februara 1945 da bi se pristupilo prvoj velikoj operaciji protiv celokupnog železničkog saobraćaja. Što se tiče saobraćaja na putevima, koji je bilo najteže prekinuti, on je bez velike teškoće uspevao sve do kraja rata da održava opštu privredu Rajha i da obezbeđuje snabdevanje stanovništva.

Operacija *Kleron*, najznačajnija od svih koje su bile uperene protiv nemačkih transportnih sredstava, pruža mogućnost da se dobije pojam o rezultatima kakvi se mogu očekivati od inteligentno vođene akcije na tom polju. U svanuće 22 februara godine 1945 preko 10.000 savezničkih aviona uzleteli su sa svojih baza u Engleskoj, u Francuskoj, u Belgiji, u Holandiji i u Italiji da bi izvršili napade na 200 ciljeva nemačkih državnih železnica, raspoređenih na preko 600.000 kvadratnih kilometara. Svi

aparati, uključujući i teške bombardere, bacili su sa male visine, 1.500 m, po čitavoj Nemačkoj bombe koje su padale na vozni park, na glavne pruge i razne železničke objekte, kao i na ložionice, magacine, okretnice, raskrsnice... Usled toga, železnički promet je pretrpeo smanjenje od 90%, a time je i ratna proizvodnja trenutno svedena na polovinu.

Ova lekcija nije bila uzaludna. Napad na japansku saobraćajnu mrežu, mnogo manju, bio je na takvom stepenu savršenstva da je pao u zaborav tek posle kasnijih požara izazvanih u velikim gradovima i posle atomske bombe. Ekonomski paraliza, koju je taj napad izazvao, igrala je u porazu Japana ulogu koja je po svome značaju bila bar ravna neposrednim rušenjima naseljenih i industrijskih centara zemlje. Japanski upravljači se u tome nisu prevarili. „Uprkos toga što su upotrebljena sva moguća sredstva”, izjavio je pred Narodnom skupštinom predsednik vlade, „kapacitet železničkog prometa sveden je na polovinu. Fabrikacija naoružanja, a naročito aviona, naišla bi u najkraćem roku na nesavladljive teškoće koje su uglavnom bile prouzrokovane uništavanjem saobraćajne mreže od strane avijacije”.

Strategiska avijacija u Koreji

Komandovanje Ujedinjenih nacija u Koreji znatno je poboljšalo sprovođenje uništavanja i rušenja po svim napred pomenutim tačkama.

Severnokorejska industrija nije bila u stanju da snabdeva materijalom jednu armiju od nekoliko stotina hiljada na zapadnjački način opremljenih vojnika. Ali je taktička avijacija, time što je sa fronta uklonila tenkove i artiljeriju te armije, doprinela da se taj zadatak severno-

korejske industrije znatno uprosti. Mašinske i hemiske fabrike, koje je Japan podigao u toku svoje poluvekovne okupacije, a koje su bile koncentrisane severno od 38 uporednika, bile su dovoljne za rat u kome bi se sprovodila štednja materijala; one bi front mogle snabdevati municijom za pešadiju, bacačima i projektilima, kao što bi mogle održavati i saobraćajna sredstva. Ali, već u samom početku, *Supertvrđave* su na sve velike centre ukupno izručile toliko tona eksploziva, da je to svelo gotovo na ništa kapacitet industriske proizvodnje zemlje.

Ono što pretstavlja pravu novinu, to je proširenje ovih rušenja i na poljoprivredu. Armija Ujedinjenih nacija počela je da primenjuje politiku „spaljene zemlje” prilikom svoga povlačenja pred kinesko-korejskom ofanzivom od 26 novembra. U samom početku spaljivane su samo barake i uopšte sprema ove armije. Uskoro se to činilo i sa uređajima „kojima može da se koristi neprijatelj”. A izvesni ratni dopisnici uzbudivali su se ako je vojnik, umesto da ide po drva, prosti zapalio neku kolibu od trske da se na njenoj vatri ogreje.

Čim je posle toga usledila stabilizacija, u dejstvo je stupila avijacija koja je preduzela metodičko rušenje pošteđenih sela. Razgledanje ratnih izveštaja, koji otkrivaju gledišta komandovanja na to pitanje, pokazuje da su i tu postojala izvesna kolebanja.

Početkom decembra u ratnim izveštajima se govorilo o rušenjima korejskih farmi, koje su nazivane utvrđene zgrade (*fortified buildings*) ili skladišne zgrade (*supply buildings*). Ti nazivi odaju nastojanje da se pronađe neko opravdanje. Protivnik je, dakle, bio kriv, jer je on prvi otpočeo da pretvara kuću u bunker ili u vojni magacin. Treba se, uostalom, prosti diviti oštrini vida koju su morali imati piloti Šuting Stara da bi, obrušavajući se na

stanbene zgrade nekog sela, mogli letimičnim pogledom razlikovati one čiji su podovi ojačani ili pak one u kojima se nalaze zalihe hrane i municije namenjene armiji. Broj tih rušenja, koji je redovno objavljujan, ostajao je mali, najviše dvadeset do pedeset.

Zajedno sa decembarskim povlačenjem prema jugu došlo je do ubrzanijeg rušenja stanbenih zgrada, a istovremeno je izmenjeno i zvanično tumačenje tog postupka. Bilo je dovoljno da je neka kuća služila kao „zaklon” ili da samo može u tom smislu da posluži, pa da se opravda onaj napalm koji će na nju da se sruči. U toku prvih dana januara, dnevno je broj takvih rušenja uveliko prelazio hiljadu; a taj je broj sve do marta često postizavan. Ta uništavanja obuhvataju čitavu zonu koju bi mogla da zauzima Kinesko-korejska armija u borbenom rasporedu sa svojim rezervama. „Možete ga izbrisati na svojoj karti” rekao je, ako je verovati izveštaju 5 vazduhoplovног korpusa od 3 marta, poručnik Frank B. Ričer govoreći o jednom selu u okolini Hvašona, koje se tada nalazilo 65 km daleko od fronta. „Ta tri sela izgledala su mi zaista zamrznuta”, rekao je — prema izveštaju od 27 januara — poručnik Pončo Paskvaličo. „Zato smo ih i zagrejali sa malo napalma”, te je tako grupa od četiri *Mustanga* pomenutog poručnika mogla da zabeleži da je uništila 24 „bjuldinga”, ne zaboravljajući da navede i ona kola koja su vlasnici morali da napuste u nekom seoskom dvorištu, ali koja nisu promakla lupi kontrolora filmova.

To dvostruko sistematsko uništavanje i gradova i sela onemogućava i toj po svojim prohtevima najskromnijoj armiji da se ishranjuje sredstvima koja postoje „na licu mesta”. Čak 1945, a to će reći četiri godine posle uništavanja njihove varoši, stanovnici Kelna su i dalje pravili granate u svojim podrumima, obilno snabdevani od strane

poljoprivrednika iz okolnih sela. Pola miliona kinesko-korejskih boraca, kao i ono življa što je još preostalo od nekih desetak miliona civila koji su živeli severno od 38 uporednika, zabilo se danas u svoje jame, zaštićene suvim lišćem, u očekivanju čanka pirinča koji će im doći s one strane reke Jalu. Život čitave jedne armije i čitavog jednog naroda zavisi danas od funkcionisanja saobraćaja.

U napadima na transportna sredstva u Koreji, strategiska avijacija postigla je isti uspeh kao i u svim ostalim zadacima rušenja. Mornarica i pomorska avijacija ukočile su već prvih dana obalsku plovidbu, koja ima istu bitnu važnost i kada je u pitanju ovo usko poluostrvo kao i kada su u pitanju japanska ostrva, jer središni planinski lanac, u oba slučaja, potiskuje privrednu aktivnost prema obalama. Istovremeno kada i varoši, *Supertvrđave* su brzo porušile velike železničke stанице i radionice jedne od najboljih železničkih mreža kontinentalne Azije. Srednji bombarderi su za sebe zadržali razne građevinske objekte na prugama dok su lovci-bombarderi napadali same vozove.

Značaj uništavanja železničke mreže, jedine koja može da obezbedi transporte bez utroška benzina potrebnog kamionima, odnosno pirinča potrebnog za kulije, koja se snabdeva ugljem i drvima na licu mesta, najbolje se može oceniti prema naporima koji su ulagani da bi se ona opet ospособila. Porušeni građevinski objekti (mostovi itd.) uporno su obnavljani, da bi opet bili rušeni. Svaki, i najmanji komad pruge kojim je mogla da se kreće lokomotiva sa nekoliko vagona bivao je odmah korišćen, s tim što se na mestima prekida vršilo pretovarivanje. Svaki od mnogobrojnih tunela krio je u toku dana tovar koji je u toku noći valjalo prebaciti do sledećeg tunela.

U jednoj zemlji gde kamion pretstavlja luksuz, saobraćaj na putevima nije nikako mogao da zameni obalsku plovidbu i železnicu. Avioni „B-26“ presecali su puteve i rušili na njima podignute objekte, i to na stotine. Ukoliko se imalo na raspolaganju više jedinica lovaca-bombardera, utoliko su i napadi na konvoje i usamljena vozila postajali sve češći. Ceo autopark severnjačke armije koja je opseđala redvi morao je biti od nje napušten u drugoj polovini septembra 1950, a isto tako i artiljerija. Na izrivenim i prekopanim putevima, materijal se brzo trošio. Benzin je nedostajao.

Brzo je u pomoć mehaničkom pogonu morala biti pozvana tegleća stoka, ali na Dalekom Istoku ta stoka pretstavlja isto tako veliki luksuz kao i motor i nije u stanju da zameni lokomotivu ili lađu (džonku). Sem toga, nijedno vozilo, ma kakvo ono bilo, koje se kreće putem nije nezavisno od srušenih mostova, puteva koji su pretvoreni u lokve usled mnogobrojnih levkova od granata i bombi koje su na njih pale, od potpornih zidova u planinama koji su se survali u ponor. A ono nema mogućnosti ni da se sakrije kada avion počne da mu se približava. Posle lova na kamione nastao je sa istim uspehom, lov na volovska kola.

Poslednju mogućnost pretstavljava je još tovarna stoka, od koje je čovek bio najmnogobrojniji. Mongolski konji i kamile iz Baktrijana pritekli su u pomoć lokalnim krdima rogate marve. Ali, već u leto 1950, mobilisani korejski seljak morao je sam da nosi planinskim putevima sredstva za snabdevanje koja su na taj način, od sela do sela, prenošena od reke Jalu do Nanktonga.

Iako je napadima vozila odmah i u istoj meri usledio lov na tovarna grla, vazduhoplovna komanda je, to se mora priznati, oklevala izvesno vreme da li da mitraljira

i one kolone tobožnjih izbeglica koje lutaju pozadi neprijateljskih linija. Ali, istini se moralo pogledati u oči: te kolone bile su stvarno poslednje sredstvo koje se moglo iskoristiti za komunističke vojne transporte. Lov na ljudе u poljima bio je logičan ishod započetog uništavanja obal-skih brodova i ranžirnih stanica, a jedan reporter iznosi slučaj nekog avijatičara koji je, mitraljirajući jednu staru ženu, koja je proizvedena u strategiski cilj, bio iznenaden kada je video kako su se delovi njenog tela razleteli daleko unaokolo: ona je primila da prenese tovar ručnih bombi da bi tako zaslužila svoj čanak pirinča.

Pouke iz Koreje

Rezultati strategiskog bombardovanja u Koreji osuđeni su i u Americi gotovo isto onako strogo kao i u SSSR-u. Niko se ne može čuditi ako komunistička propaganda bude opet prihvatile Fulerove teze i isticala neefikasnost takvog metoda ratovanja uzbudujući se istovremeno i zbog varvarstva toga metoda; njen cilj će biti da Zapad odvrati od upotrebe onog najmoćnijeg oruđa od svih oruđa koja se suprotstavljaju namerama Moskve. Ali činjenica da izvesni vojni ili građanski krugovi u Sjedinjenim Državama takođe osuđuju strategisku avijaciju, pobuduje da se korejski rezultati pobliže ispitaju.

Već oni zvanični zaključci, koji su doneti avgusta 1950 u vidu odluka Komiteta načelnika štabova, doveli su do temeljnog preinačenja vazduhoplovnih programa fabrikacije koji su već bili u toku izvršenja i tako izrazili neslaganje sa ranije učinjenim izborima. Po redu hitnosti, prvo mesto trebalo je da pripadne transportnoj avijaciji u vidu aviona za jurišni transport i helikoptera. Drugo mesto dato je taktičkoj avijaciji prilagođenoj zahtevima neposrednog pomaganja; strategiski bombarder mogao je još

da čeka dok na njega dođe red, a Luis Džonson, okrivljen da je „izgladneo pomorsku pešadiju” dok je naručivao šestomotorce „B-36”, morao je svoju zabludu da plati napuštanjem Sekretarijata narodne odbrane.

U oktobru 1950., kada se moglo smatrati da se operacije primiču kraju, Hanson V. Baldwin je u nizu članaka objavljenih u listu „Njujork Tajms” tumačio mišljenje rukovodećih krugova „Pentagona”*) i istovremeno u tim napisima proučavao pouke iz rata u Koreji. Taj rat, tvrdio je on, primorao je američko vojno vazduhoplovstvo da prizna da se „vazdušna snaga ne sastoji samo u teškim bombarderima i presretačima na mlazni pogon već da zavisi i od aviona za neposredno pomaganje trupa na zemlji”. Pobeda u Koreji, dodavao je Baldwin nikako ne liči na onu pobedu putem vazdušne sile, na onu *Victory through air power*, kako je Aleksander Severski nazvao svoju knjigu objavljenu 1942.

Pobornici strategiske avijacije mogli su u njenu odbranu samo da navedu olakšavajuće okolnosti. Teški bombarder nije bio namenjen intervenciji u kopnenim ratovima protiv malih zaostalih zemalja; pravi strategiski ciljevi nedostajali su u Koreji; prevlast u vazduhu može da bude odlučujuća i da dovede do pobeđe jedino ako otvorit će pristup u srce neprijateljske snage, ako omogući da se prodre do njegovih industrija, do njegovog saobraćaja. A to korejsko „srce” nalazilo se u Mandžuriji i u SSSR-u, i bilo je zaštićeno maskom fiktivne neutralnosti. To je takođe bio, još u proleće 1951., temelj na kome je i Makartur zasnivao svoju argumentaciju.

A to znači, po našem mišljenju, ići iz jedne krajnosti u drugu, kada se, po kratkom postupku i na osnovu

*) Zgrada u kojoj je, u Vašingtonu, smeštena celokupna vrhovna uprava američkih oružanih snaga. — Prim. red.

rezultata koje je postigla u Koreji, tako oštro osuđuje baš ona ista strategiska avijacija od koje se sve dotle očekivalo da odigra glavnu ulogu u borbi protiv Moskve i njenih satelita. Jedino još oni koji neumorno kade vazduhoplovstvu mogu i dalje da tvrde da moral i privreda neke zemlje mogu biti smrtno pogodeni upotrebom onih slabih oruđa koja se danas dodeljuju avijaciji. Ali, Zapad se već toliko navikao da poseduje i iskorišćava neospornu prevlast u vazduhu, da i suvozemno i pomorsko komandovanje smatraju da je ta prevlast nešto sasvim prirodno, te im zato više i ne pada na um da toj prevlasti pripisu izvesna preim秉stva koja ona uživaju, a koja očigledno baš od te prevlasti i potiču.

Ako se želi znati šta Armija Ujedinjenih nacija duguje strategiskom bombardovanju, najprostiji način je da se zamisli kakva bi bila situacija u Severnoj Koreji da se odustalo od tog bombardovanja. Osam miliona stanovnika bi danas tamo obavljalo svoje industrijske i poljoprivredne radove, pošto bi prethodno bilo odvojeno za front nešto manje od milion ljudi, čije bi se otsustvo jedva osetilo u jednoj prenaseljenoj zemlji u kojoj čovek pretstavlja najmanje važno prirodno blago. Mašinske tvornice u Pjongjangu, hemiske tvornice u Vonsanu, bile bi prilagođene ratnoj proizvodnji. One bi iz Mandžurije dobivale gvožđe i ugalj da bi opravljale kamione i izrađivale granate. Tako bi jedan trećerazredni satelit Moskve bio u mogućnosti da, ne menjajući osetno nivo života svoga stanovništva, sa uspehom drži u šahu armiju, mornaricu i vazduhoplovstvo Sjedinjenih Država i njenih šezdeset milijardi dolara godišnjeg budžeta.

Umesto te slike, zahvaljujući strategiskom bombardovanju imamo danas tamo sliku jedne zemlje čije su varoši i sela bili plen plamena, u kojoj se svaka industrijska

ili poljoprivredna aktivnost može da razvija jedino pod eksplozivnim bombama *Supertvrđava* i mečima *Šuting Stara*, u kojoj sve ono što je potrebno za održavanje života i borbe treba da bude dovezeno iz Kine i SSSR-a, u kojoj ni najobičnija životinja ne može da pase a da primet ne bude izložena mitraljezu nekog lovca-bombardera. Položaj u kome se danas nalazi Severnokorejac predočava masi od skoro jedne milijarde ljudi kakva ih sudbina očekuje ako bi njihovi gospodari bili tako neoprezni da u njihovim zemljama ponove onu grešku koja je učinjena 25. juna 1950.

Strategiska avijacija je jedina koja je na ratištu u Koreji pružila ono što se od nje i treba da očekuje. Ona je na sebe primila zadatke i suvozemne vojske i mornarice, koje se nalaze u opadanju, zadatke koji su bili njihovi otkako su ono vojnici Sparte svake godine pustošili polja oko Atine a flotile Normana obale velikih reka Zapadne Evrope. Kada tenkovi i ratni brodovi budu bili opet u stanju da ponove svoje podvige iz 1939—1945, njihovi komandanti imaće prava da američkoj avijaciji prebace što svoje strategisko bombardovanje nije više iskoristila.

I pored toga što se ne može sporiti prvenstvena uloga koju je strategiski bombardovanje odigralo u događajima u Koreji, kritika tamo upotrebljenog materijala ipak počiva na mnogo ozbiljnijim temeljima. Mi nećemo opet govoriti o sve većoj nemoći *Supertvrđava* pred aparatima tipa *Mig*, ili bar o samim činjenicama koje su već iznete kada je raspravljanjo o lovačkoj avijaciji za presretanje.

Teškoće bombardera, pa bio on kvalifikovan kao lak, kao srednji ili kao težak, u susretu sa presretačem koji ga prevazilazi i u brzini i u manevarskoj sposobnosti trebalo je, međutim, da budu jedna od najizvesnijih pouka iz Drugog svetskog rata. Uspesi onih strategiskih zadataka

koji su mogli biti izvedeni do kraja, kao i veliki rezultati koje su oni dali ne bi ipak trebalo da učine da se zaborave ni oni veliki gubici koji su naneti savezničkim vazduhoplovnim ekspedicijama, ni ona ogromna vazdušna nadmoćnost koju je izvođenje tih zadataka zahtevalo. U uslovima u kojima neće doći do izražaja ni preim秉stvo geografskih položaja a ni nesrazmerna između privrednih izvora, koji su toliko pomogli Saveznicima protiv Nemačke i Japana, sprovođenje strategiskog bombardovanja pomoću modernih tipova teških američkih i britanskih bombardera ubrzo će postati nemoguće.

Teški bombarder nije u odnosu na avion za presretanje ni u jednom trenutku dokazao nadmoćnost koja bi se mogla uporediti sa onom koju su godinama ili desetinama godina posedovali tenk u odnosu na mitraljez ili krstarica u odnosu na torpiljer. Uspesi strategiskih bombardera ili njihove pratinje nad lovcima koji su ih napadali bivali su uvek samo prolazni; ti uspesi izostajali bi svakad kad god bi protivnik odbio da se upusti u borbu sa pratinjom i kad god je svojim dalekometnim oruđima napadao na sam bombarder. Da bi se ova činjenica nekako prikrila, bilo je potrebno ili uporno ponavljanje grešaka od strane protivničke avijacije za presretanje ili ogromna brojna nadmoćnost njenog protivnika. A teški bombarder svakako ne može očekivati da tu već tako staru situaciju preokrene u svoju korist baš uoči sve opštije upotrebe oruđa telekomandovanih vazduh — vazduh i zemlja — vazduh. Konačan poraz koji su *Supertvrđavama* naneli avioni *Mig*, uprkos njihove inferiornosti u borbama sa avionima *Sabr* koji su se nalazili u pratinji bombardera, pokazuje da je sovjetska avijacija shvatila brže nego nekada Nemačko vazduhoplovstvo kakva taktika i koje naoružanje odgovaraju avionu za presretanje.

Suprotno od lakog ili teškog bombardera, lovac-bombarder, odnosno aparat za presretanje kome su naknadno dodate bombe i rezervoari koji se mogu u letu otkačiti, uvek se bolje izvlačio iz susreta sa protivnikom sa kojim je imao iste osobine leta. Posle velikih gubitaka nanetih „Štukama” i avionima „Dornije Do-17” u toku bitke za Englesku, prvi lovci-bombarderi, „Meseršmit Me-109”, prolazili su već daleko bolje, a jedini nedostatak koji su imali bio je njihovo veoma malo korisno opterećenje. Aparati „Foke-Vulf FW-190” koji su ih nasledili, a koji su nosili do 1.500 kg bombi i imali rezervoare koji su se mogli otkačiti, nastavili su sve do 1945 sa svojim uznemiravajućim letovima nad Britanskim Ostrvima. Avioni Moskito, koji su na nemačke varoši sve do Berlina donosili svojih 1.800 kg bombi, nisu više davali povoda ni za kakvu zamerku; oni su po težini korisnog tovara prevazilazili polovinu teških bombardera koji su upotrebljavani za iste zadatke, a dostizali su brzinu koju su imali najbolji nemački lovci. Zato je onaj uobičajeni obrazac izveštaja Britanskog vazduhoplovstva: „Svi aparati Moskito vratili su se u svoje baze” i zamenio onu listu često velikih gubitaka koja je objavljivana dokle god su te operacije bile poveravane četvoromotorcima. Događaji u Koreji, gde je moralo da se prisutpi zamenjivanju *Supertvrđava*, koje su podbacile, aparatima *Tanderdžet* kad god je trebalo napadati ciljeve koji su bili bliži mandžurskim bazama, samo su potvrdili tu nadmoćnost lovaca-bombardera nad srednjim ili teškim bombarderom u strategiskim zadacima, nadmoćnost koja je došla do izražaja već u toku Drugog svetskog rata.

Kada Tomas Finleter, sekretar za vazduhoplovstvo, izjavljuje: „Komanda strategiskog vazduhoplovstva je duša naše odbrane, najefikasnije sredstvo kojim raspolaže-
mo da bismo protivnika odvratili od ratnih pothvata”,

čovek mora s njim potpuno da se saglasi. Ali kada on doda: „flota naših srednjih bombardera, koju sačinjavaju *Supertvrđave* i *Stratodžeti* koji će ih zameniti, pretstavlja kičmu naših strategiskih ekspedicija”, onda on čini istu onu grešku koju i njegove kolege iz armije i mornarice koje svoje poverenje i dalje poklanjaju teškom tenku i linijskom brodu. Onih 700 lovaca-bombardera, koji su nekoliko meseci kasnije, 24 i 25 juna, uzeli na sebe da uniše severnokorejske hidroelektrične centrale, demantovali su Finletera na najubedljiviji način. Ova izrazito strategiska operacija prelazila je sposobnost srednjih i teških bombardera; *Supertvrđave* su se zadovoljile time da pokažu svoje prisustvo na taj način što su, sledećeg dana, žestoko bombardovale trupe u borbenoj liniji. A ako rušenje brana bude jednog dana potrebno da bi se time upotpunilo rušenje opravljenih centrala, i taj zadatak će najbolje izvršiti lovac-bombarader snabdeven atomskom „taktičkom” bombom.

Sve dotle dok je bombarder sa četiri, šest ili osam motora prolazio bez velikih gubitaka, niko nije obraćao pažnju na čestu pojavu da u tom pogledu još bolje prolazi lovac-bombarader koji nosi gotovo isti tovar bombi, a samo sa jednim umesto sa osam ljudi. Ali, nema te komande strategiskog vazduhoplovstva koja će lako pristati da svoje eskadre džinovskih bombardera zameni tako umanjenom tonažom i brojnim stanjem, jer bi to smatrala nekom vrstom degradiranja. Da li se ikada video komandant neke oklopne divizije koji je priznao preim秉stvo bazuke nad njegovim topom od 90 mm sa početnom brzinom od 1.000 metara u sekundi, ili komandant neke bojne eskadre koji bi smatrao kao istinu da jedna tempirna razorna bomba može da potopi njegove oklopnače zajedno sa njihovim topovima od 406 mm? I jedni i drugi boriće

se protiv onoga što je očigledno, pribegavaće svim mogućim kombinacijama kako na kopnenoj tako i na pomorskoj šahovskoj tabli, počev od onog pešaka ili onog neobično opasnog aviona kojima će narediti da pritekne u pomoć njihovom omiljenom materijalu. A ovi to neće biti u stanju. Oni su sposobni da ga uniše, pa čak i da ga zamene, ali ne i da ga brane. To je baš ona situacija u kojoj se *Supertvrđave* nalaze u odnosu na aparate *Mig*, koji ih obaraju; jer i aparat *Sabr* i aparati *Tanderdžet* mogu ove *Supertvrđave* da zamene i u napadima na mostove preko reke Jalu i u napadima na najudaljenija letilišta Severne Koreje, ali ne mogu i da ih zaštite.

I tako se presretač nameće u svim zadacima taktičkim ili strategiskim, čim avijacija za presretanje suprotne strane raspolaže dovoljnim brojem savremenih aparata, a sudeći po svemu sovjetskoj lovačkoj avijaciji ne može više da se osporava ni kvalitet ni kvantitet.

Ali, primetiće neko, lovcu-bombarderu nedostaju kako akcioni radijus tako i mogućnost da ponese veći koristan tovar. Ukoliko on i može da zameni *Supertvrđave* u zadacima rušenja mostova i letilišta u Koreji, ostaje ipak pitanje ko će atomsku bombu doneti nad Moskvu?

Kod oba rešenja jednake vrednosti, onog koje se odnosi na jednomlazni ili onog koje se odnosi na dvomlazni aparat, bilo da ovaj drugi ima spojene ili samo susedne motore, akcioni radijus koji bi odgovarao većini u Evroaziji interesantnih ciljeva, nije nešto nedostižno. Aparati *Šuting Star* preletali su Atlantik u formaciji. Uoči rata u Koreji, Američko vazduhoplovstvo prikazalo je tri „presretača-pratioca”, „XF-88”, „XF-90” i „X-93”, od kojih se baš i očekivalo da objedine one na izgled protivrečne osobine brzine i akcionog radijusa koje su svojstvo ta dva tipa lovaca: lovca za presretanje i lovca za praće-

nje. Nikada nisu zvanično objavljene performanse ovih „presretača-pratioca”, ali se onome koji je među njima najviše zapažen, a to je „Mak Donel XF-88”, pripisuje mogućnost da pređe otstojanje od 3.000 km. Sa Baltika, sa Belog Mora ili sa Crnog Mora, „XF-88” mogao bi da dođe do Moskve i da se odande vрати.

On, svakako, ne bi bio taj aparat koji će tamo odneti atomsku bombu. To bi već bio zadatak moćnijih dvomlaznih aparata; a u pogledu tih aparata, obuhvaćenih programom naoružanja, nazvanih „od 10.000 livri”, postoji danas jedino teškoća za koji se od njih treba odlučiti. Američka mornarica poručila je za svoj nosač aviona *Forestal*, koji se još nalazi u izgradnji, dvomlazne aparate „Daglas A-3D”, koji su teški oko 35.000 kg i mogu da ponesu atomsku bombu. Vojno vazduhoplovstvo je pošlo za tim primerom kada je kod istog konstruktora naručilo serisku izradu aviona „B-66”, koji je stvarno nešto teža verzija aviona „A-3D”, čije uzletanje i sletanje nije vezano za one uslove koje nameće nosač aviona.

Još uvek nije otkriveno ništa ni u pogledu osobina ni u pogledu performansa tih novih atomskeih bombardera. Američko vazduhoplovstvo ograničilo se na to da saopšti samo njihove dimenzije, koje približno odgovaraju dimenzijama već poznatog aviona „Martin XB-51”. Niko se neće čuditi da takav dvomlazni aparat od nekih četrdeset tona ima širinu krila kao i „Martin XB-51”, a to će reći oko 16,75 m, kada se zna da ta širina iznosi 19,50 kod drugih dva puta lakših dvomlazaca, kao što je britanski *Kanberra*; opterećenje krila, koje kod američkih višemlaznih aviona iznosi 600—700 kg na jedan kvadratni metar, savsim je shvatljivo. Atomski bombarder sutrašnjice je avion čiji četrdesetak tona obezbeđuju i potrebnu korisnu nosivost i neophodan akcioni radijus, a istovremeno i

menevarsku sposobnost, koju duguje svojim krilima nešto manjim od dvadeset metara, i brzinu blisku brzini zvuka, koju će mu omogućiti njegova dva turboreaktora od 10.000 livri potiska.

Da li je tih četrdeset tona čak uopšte potrebno? U izjavama koje je dao štampi, 4 maja 1951, general Vandenberg nagovestio je još mnogo veće smanjenje ove težine.

Načelnik Generalštaba vojnog vazduhoplovstva dobro se čuva da dođe u sukob sa opasnim braniocima teškog bombardera. Oni će nam biti potrebni, rekao je on u suštini; jedini oni mogu da prenose one najmoćnije atomske bombe; a oni bi bili i jedini međukontinentalni avioni za slučaj da Sjedinjene Države izgube kontrolu nad svojim prekomorskim bazama.

Ali, general Vandenberg nagovestio je istovremeno i pristupanje izradi prvog atomskog lovca-bombardera za strategiske zadatke. Ona lakša bomba, zvana taktička, neće biti više namenjena isključivo trupama u borbenoj liniji. Već je bilo poznato da „Mak Donel XF-88”, koji je sa svojim poluzvaničnim performansama od preko 1.120 km na sat i 3.000 km udaljenosti koju može da pređe, bio favorit onog prikazivanja izvršenog 1950 godine, treba da se pojavi u novoj verziji i da je već naručen pod oznakom „XF-101”, tako da će imati produženi trup i biti snabiven najmoćnijim mlaznim motorima. Od njega se očekivala povećana brzina kao i veći akcioni radijus i još teže naoružanje. Ono što je otkrio general Vandenberg, bilo je da je taj avion namenjen prenošenju atomske bombe na daljinu koja odgovara petočasovnom letu, a to znači od oko 5.000 km. Taj „XF-101” biće dostojan naslednik aviona *Moskito* i biće u stanju da olakšanu atomsku bombu odnese na Ural. Možda će se kasnije otkriti da se on, ako

mu se nešto malo proširi trup, može osposobiti da bombu tipa „Enivetok“ prenese na nešto manje otstojanje, naprimer do Bakua ili Moskve.

Materijal strategiske avijacije neće se razlikovati, u načelu, od materijala taktičke avijacije; i jedan i drugi su stvarno bliski odraz raznih tipova lovačke avijacije, s tim što se neprestano povećavaju njihova moć i njihova tonaza. Treba li, dakle, zaključiti da će avioni koji se nalaze danas u službi zastareti isto onako kao i ona zaliha rezervnih *Supertvrđava* ili kao ogromnim programom obuhvaćeni mlazni srednji i teški bombarderi na koje se troše desetine milijardi dolara koje su Sjedinjene Države odredile za svoje vazdušno naoružanje. Ako bi sve ekspedicije nametale duboko nadletanje neprijateljskih teritorija, onda bi izgledi svih ovih aparata bili zaista prilično slabi. Ali njima će srećom ostati jedan zadatak koji je 1945 bio nepoznat, a to je rasipanje sa izvesne udaljenosti, uz pripomoć vetra, radioaktivnih i bioloških preparata koji će nesumnjivo postati najefikasnije oruđe strategiske avijacije; u jednom kasnijem poglavljtu proučićemo promene koje će doneti upotreba ovih preparata.

Strategiska avijacija nije donela pobedu u Koreji isto onako kao što to nije mogla učiniti ni taktička. Ali, između akcija ove dve avijacije postoji ipak veoma velika razlika.

Proširenje taktičkog bombardovanja sukobljava se sa pojavom zasićenosti i pojavom prilagođavanja rada dejstvu iz vazduha, čemu Kinesko-korejska armija ima da благодари što je u stanju da, i pored toga što ima slabije naoružanje i slabije snabdevanje, može da drži u šahu Armiju Ujedinjenih nacija, a da ipak, bar u toku poslednjih meseci, nije pretrpela veće gubitke.

Strategisko bombardovanje ne nailazi na takve prepreke u izvršenju svojih zadataka uništavanja industrijske i poljoprivredne proizvodnje. Iako ograničeno na tradicionalna oruđa, to bombardovanje pretvorilo je jednu poluagrarnu, poluindustrisku zemlju u pustinju. Pribeganje sredstvima za masovno uništavanje, a naročito biološkim i radioaktivnim, otvara taktičkoj avijaciji nepoznate perspektive, preteći da potpuno uništi prehranbenu proizvodnju. Ponekad se isto tako dobro, a često i bolje, može boriti pomoću bazuke, bombe ili rovovskog noža nego pomoću tenka teškog pedeset tona. Ali, još nije pronađen način da se čovek održi sa hiljadu umesto dve hiljade kalorija dnevno.

GLAVA XI

TRANSPORTNA AVIJACIJA

Berlinski vazdušni most pretstavlja jedan od onih uspeha MATS-a (*Military Air Transport Service* = Vojna vazdušna transportna služba), koji se ne može tako lako zaboraviti¹⁾, a koji je glavni uzrok što je front hladnoga rata prebačen u Aziju, gde se zatim preobrazio u vrući rat. Ali uloga MATS-a u operacijama u Koreji nije uvek ocenjivana sa istom blagonaklonošću. Američka armija pohitala je da na njega svali odgovornost za teškoće na koje je nailazila u početku ratovanja. Mornarica, od koje su oduzeti njeni vazdušni transporti da bi bili stavljeni pod komandu MATS-a, nije propustila tu priliku da i ona sa svoje strane ne podrži te optužbe.

U toku leta 1950, na zasedanjima Komiteta načelnika generalštabova, o čijem je radu poznato gotovo sve, s obzirom da je Amerika tada neobično slobodno raspravljala sva pitanja narodne odbrane, transprotna avijacija ispala je neka vrsta glavnog optuženog. Još uvek se raspravljaju pouke stečene u toku rata u Koreji u pogledu taktičke ili strategiske avijacije, ali je Američko vazduhoplovstvo već sada moralo da prikloni glavu pred svim pitanjima u vezi sa kritikama za koje je dala povod nje-

¹⁾ Vidi: General Lucius D. Clay, GUERRE FROIDE A BERLIN. Izdanje knjižare Berger Levrault.

gova transportna avijacija: jurišni transport, helikopter, konvertoplan.

Nesumnjivo je da ni avijaciji, kada bi ona mogla da se pojavi u ulozi tužioca, ne bi nedostajao materijal na osnovu koga bi mogla da optuži kako Armiju tako i Mornaricu u vezi njihovog rada na pripremanju i sproveđenju operacija u Koreji. Po završetku poslednjeg rata još uvek se nije tačno znalo šta će imati da se prenosi avionom; znalo se samo toliko da će to biti nešto i teško i kabasto. Vojni tipovi Boinovog *Stratokrujzera* (Boeing, Stratocruiser), Daglasovog *Liftmastera* (Douglas, Liftmaster) i Lokidovog *Konstelejšna* (Lockhead, Constellation) bili su za ovo prilično podesni. Ali se na Korejskom frontu komandovanje u prvim danima operacija manje interesovalo za srednji tenk i haubicu od 155 mm nego za pešadiju, laka oruđa, municiju i opremu uopšte. Ista promena nastala je i u pogledu akcionog radijusa. Godinama su se ljudi divili tim avionima koji su prelazili Atlantik noseći po stotinu vojnika i koji su bili u mogućnosti da u roku od nekoliko dana dovedu iz Sjedinjenih Država u Berlin čitavu jednu lako naoružanu diviziju. Nažalost, kako na Pacifiku nije bilo divizija koje je trebalo transportovati, to su njihove usluge na tom području postale izlišne; istovremeno je primećeno i to da se u Koreju ne može da spusti ni najobičniji „DC-4“ sve dok se ne povrati aerodrom kod Seula.

Transportna avijacija koja je tada bila potrebna Američkoj armiji, i koju je ova zahtevala, nije morala biti ni naročito brza niti imati veliki akcioni radijus. Ali, ona je pre svega morala da bude sposobna i da se spušta i da se diže sa onih letilišta za koja je postojala nada da mogu biti izgrađena u brdovitoj oblasti i u neposrednoj blizini pokretne borbene linije. Armija nije očekivala ništa slično

onom rekordu kada je MATS u toku jednog jedinog dana iskrcala u Tempelhofu i na ostalim berlinskim letilištima 13.000 tona prenetih na nešto manje od 500 aviona. Ali je Armija htela svoje trupe da poštedi onog napornog pešačenja od Fusana do fronta, u toku koga su jedinice bile izložene vatri partizana, i zahtevala je da joj ona hiljada tona raznih potreba bude dostavljana na visini komandnih mesta njenih pukova.

Jurišni transport

Rat u Koreji pružio je Armiji mogućnost da prodre sa svojim gledištima o transportnom avionu i da primora avijaciju da povede računa o njenim kritikama čiju je opravdanost delimično morala i sama da prizna prilikom vežbe „Swarmer” koja je izvedena u proleće 1950 godine. Program ove vežbe imao je za cilj da ispita praktičnu vrednost novih transportnih aviona na onakvim terenima kakvi su oni na koje se nailazi u toku rata, sa tovarom vojničkog materijala i na otstojanjima od fronta koja mogu doći u obzir u stvarnom ratu. Tada je otkrivena nemogućnost da se, naročito na kratkim otstojanjima, avion natovari do pune mere, pogotovo kada trupovi velikih aparata nisu međumostom podeljeni u dva dela; da vreme potrebno za utovarivanje oduzima svaki značaj velikoj brzini leta; da preterana visina trupa nad zemljom, koja je nametnuta već samim prečnikom elisa na avionima velike tonaže, kod kojih se još htelo da iskoriste i aerodinamička preim秉stva niskokrilaca ili srednjokrilaca...

Istovremeno je Američka armija nametnula svoja gledišta u pogledu brzine i učinka aparata. Ona su se potpuno razlikovala od gledišta koja je imala MATS.

„Jurišni transport”, koji je u leto 1950 razvrstan kao najhitniji od svih novih vazduhoplovnih materijala, stvar-

no je već dosta odavno poznat, samo mu je nedostajao odgovarajući naziv. On je već poznat bar jedno petnaestak godina, od onog vremena kada je Nemačko vazduhoplovstvo izabralo aparate „Junkers JU-52” a odbacilo avione civilne transportne avijacije iako su ovi imali veći učinak, zato što ti aparati nisu mogli koristiti improvizirane piste ni za dizanje ni za spuštanje. Taj „Ju-52” ne razlikuje se, uostalom, mnogo od onih aparata koje su francusko i britansko vojno vazduhoplovstvo proučili i odredili za njegove naslednike.

Tri konstruktora uzela su učešća u takmičenju koje je održano idućeg septembra i oktobra u Eglin Fildu, a to su bili: Čejz (Chase), Ferčajld (Fairchild) i Nortrop (Northrop). Zvanični pobednik bio je Čejz sa svojim „C-123”, ali je i Ferčajldu naručen veliki broj njegovih „C-119”.

Ova dva aviona su istog tipa, dvomotorci, visokokrilci kod kojih je pod trupa sasvim blizu zemlje da bi se olakšalo i utovarivanje i istovarivanje. Avion „C-119” ima trup koji se lako otvara sa zadnje strane; avion „C-123” pruža gotovo iste pogodnosti, jer ima jako uzdignut rep, što omogućava da se od natrag pristupi trupu koji na zadnjoj strani ima široka nagnuta vrata koja služe kao rampa za utovar.

Zajednička osobina ova dva aparata je i mala opterećenost krila, koja, kada se tome dodaju i oblici koji su nepovoljni za velike brzine, svodi njihovu putnu brzinu na 320 do 330 km na sat. Nasuprot tome, ovi aparati mogu da se spuštaju ili dižu na stazama od 600 do 700 m dužine, dok oni vojni tipovi, kopije najmodernijih civilnih aparata, koje je baš bila izabrala MATS, zahtevaju staze od 1.000 do 1.200 metara.

Činjenica da su naručeni i ti „jurišni transporteri” pokazuje, još jednom, krajnju slobodu koja je dopuštena u pogledu izbora i usvajanja novih tipova a ne samo onih koje je konkurenca usvojila kao neprikosnovene.

Najveća brzina transportnih aviona pretstavlja jedno od onih pitanja koja još uvek, i posle dvadesetogodišnjeg raspravljanja, nisu postala ništa jasnija. Približno isto rešenje, u pogledu brzine kod tih velikih četvoromotoraca „Boing”, „Daglas” i „Lokid” — od preko 500 km maksimalne brzine i 450 km putne brzine na sat, za koju nam se tvrdi da je podjednako ekonomična kako za prevoz tereta, tako i za prevoz putnika, još dugo će imati da se sukobljava sa konkurenjom sporijih aparata. Kvalifikovani nemacki stručnjaci, kao što je Meseršmit, pokazali su šta se sve može postići sa 225 km na sat kada se 1943 godine pojavio onaj izvanredni „Me-323”, koji je bio stvarno jedna divovska motorizovana jedrilica kojoj je dovoljno 4.800 ks da bi prevezla 120 ljudi zajedno sa njihovom opremom.

Ni iskustvo nije moglo da učini da prevagne jedno od ova dva tako različita rešenja. Može se lako, bez ikakvog računanja, shvatiti da je brzina aviona u neposrednoj vezi sa pitanjem njegovog „korišćenja”, i da oni aparati koji se normalno nalaze duže u vazduhu nego na zemlji — navedeno je da su neki od njih iskorišćavani prosečno 17 časova dnevno — mogu u povećanju broja prevaljenih kilometara naći način da amortizuju težinu i cenu svoga stajnog trapa na uvlačenje, svojih prejakih motora i veće potrošnje benzina. Ali, zašto uopšte onih 200 km Korejskog moreuza preletati brzinom od 450 km na sat radije nego brzinom od 225 km, kada je prilikom vežbe „Swarmer” zvanično utvrđeno da je za utovar „Daglas C-74” (*Globmaster-a*), koji pripada MATS-u,

potrebno 1 sat i 45 minuta, dok je za njegove najbolje klasirane konkurenente bilo dovoljno 35 minuta?

Iz ovih diskusija treba upamtiti bar to da vojniku koji traži avione sposobne za spuštanje na improvizirane terene u borbenoj zoni ne treba objašnjavati da avioni, koji su sposobni da to izvrše, imaju manji transportni učinak.

Helikopteri

Treba li ići još dalje i jurišni transportni avion zamenniti helikopterom koji može za dizanje i spuštanje da koristi svaki teren bez ikakvog prethodnog pripremanja? To je, po redu hitnosti, u letu 1950, bilo pitanje broj 2 koje su postavile Američka armija i mornarica u kome su se tako bar jednom našle složne u oblasti kopnenih operacija.

Što se tiče obrtokrilaca, industriska ostvarenja koja su postigli konkurenti u Sjedinjenim Državama, kao i primena tih obrtokrilaca u vojsci, koju su oni već ostvarili, ne dopušta neko veće kritikovanje američkog vazduhoplovног programa. Dosada se jedino može zabeležiti da taj program pokazuje izvesnu opreznost u odnosu na mnogobrojne predloge klijenata i konstruktora helikoptera velike tonaze, kao i onih majušnih aparata koji bi svakog borca pretvorili u pilota.

Svakako da zasluga za prva industriska ostvarenja i njihovu primenu u vojsci neosporno pripada onom zajedničkom naporu koji su učinili konstruktori i nadležni državni organi Sjedinjenih Država. Ali, ipak, izgleda da posle onog prvog eksperimentalnog vojnog helikoptera, aparata „Sikorski XR-4“ i leta koji je on izvršio 13. januara 1942, nadležni državni organi, naročito baš odgovorni rukovodioci Američkog vojnog vazduhoplovstva,

nisu pokazali da žele da se koriste širokim mogućnostima tog novog ratnog oruđa.

Već nekoliko godina helikopter se sve više i više upotrebljava u civilne svrhe u zemljoradnji, u rудarstvu, u poštanskoj službi..., dok vojno vazduhoplovstvo od njega još uvek ne traži ništa drugo do da izvršava one zadatke iz 1943—1945 godine, od kojih spasavanje ostaje kao najglavnije. Prva redovna poštanska transportna služba, ona u Los Andželosu, postoji već preko četiri godine; ona druga, koja vezuje krov poštanske zgrade u Čikagu sa aerodromom i sa oko 44 varoši, postoji preko dve godine; Belgija je 1950 tu poštansku službu proširila, počev od Brisla, na sve zapadne krajeve zemlje; iste godine je društvo BEA otvorilo i prvu redovnu liniju za prevoz putnika između Liverpula i Kardifa. Ali je trebalo da se američka pomorska pešadija iskrca kod Fusana i da u pratnji svojih helikoptera kreće napred jednim putem koji su stalno napadale gerile i da se zatim pomoći tih istih helikoptera spasavaju oboreni avijatičari koji su ostali na neprijateljskoj strani, pa da se tek tada uvidi da ovo transportno sredstvo može da služi i nečem drugom, a ne samo i jedino evakuisanju ranjenika.

Treba priznati da je Američka mornarica učinila veliki napor za usavršavanje vojnog helikoptera. Ima već više od četiri godine kako je Korpus američke pomorske pešadije rasturio onu fotografiju na kojoj se vidi kako desetak strelaca iskaču sa bajonetom na pušci iz tri helikoptera „Piasecki HRP-1”, koji su ih iskrčali na zemlju na jurišnom otstojanju. Pomorska pešadija je to isto prikazala kasnije, maja 1949, pred 60 članova Kongresa; tako je ona uspela da helikopter nametne kao „jurišni transporter” i da izdejstvuje da se te iste godine naruči prva serija aparata „Piasecki HRP-2”, koji su bili u stanju da pored

dva člana posade ponesu i osam boraca. Posle toga je bilo već prilično lako uveriti i Armiju da su ti aparati korisni.

Istovremeno je i Mornarica uvidela važnost koju helikopter, kao dopuna aviona, ima i u protivpodmorničkom ratu, a opiti koje je ona sa njima izvršila 1949 kod Ki Uesta učinili su da je tada zaključila i prvu narudžbinu aparata „Piasecki HUP” za tu svrhu. Isti aparat bio je, uostalom, predviđen da postepeno zameni sve ukrcane hidroavione koji se izbacuju pomoću katapulte.

Rat u Koreji, pružajući mogućnost i Armiji i Mornarici da se oslobođe starateljstva Vojnog vazduhoplovstva, izazvao je veliku navalu narudžbina konstruktorima helikoptera. Narudžbine koje su izvršene krajem 1950 godine na osnovu kredita otvorenih za 1951 obuhvatale su oko 500 helikoptera od kojih 200 „Sikorski H-19”, preko 100 „Piasecki HUP”, 100 „Bel H-13” i 23 „Sikorski HO-5S”. Narudžbine 1951 i 1952 svakako su znatno povećale ove brojeve, ali je taj broj otsada već tajna.

Kod novih narudžbina karakterističan je prelazak sa helikoptera trošeda, koji sa teretom teži oko 1.200 kg, a čiji motor ima 200 ks, na helikoptere od 2.500 do 3.000 kg, koji imaju motore od 500 do 600 ks i mogu da ponesu 10 do 12 osoba. Ovi aparati, od kojih je samo sasvim mali deo namenjen Američkom vojnom vazduhoplovstvu, doprineće novom proširenju upotrebe helikoptera u Američkoj armiji i mornarici. Generalstab armije objavio je, oktobra 1950, osnivanje helikopterskih transportnih „četa”, od kojih će svaka imati po dvadeset i tri aparata, čiji su naziv i sastav očevidno namenjeni da podvuku da te čete neće imati nikakve veze sa jedinicama samostalnog vazduhoplovstva; ti helikopteri biće leteći džipovi suvozemnih jedinica.

Isti napreci ocrtavaju se i u oblasti onog majušnog aparata, prilagođenog individualnom transportovanju borca na malu udaljenost i malom brzinom. Težnja da se postigne minimalna težina pobuđuje da se odustane od eksplozivnog motora u korist statoreaktora, pulsoreaktora ili čak i rakete. Iako će u ovim slučajevima potrošnja goriva biti mnogo veća, ona nije neprihvatljiva za aparate sa obrtnim krilima od kojih se ne zahtevaju ni veliki akcioni radijus ni velika brzina. Sem toga, mlazni motor postavljen na kraju kraka rotora ne zahteva uređaj za kompenziranje momenta elise i još više smanjuje težinu strukture. Najzad, maksimum uprošćavanja postignut je aparatom bez stajnog trapa, koji pilot nosi na leđima; prvi aparat te vrste bio je „Hopi-Kopter” (Hopi-Copter) izgrađen 1945.

Naručujući kod „Američke helikopterske kompanije” svoj „XA-6 Bak Prajvet” (Buck Private), Američka armija, a isto tako i mornarica koja je kod „Rotor Kraft kompanije” naručila jedan još jednostavniji aparat, doprinose da tehnika obrtokrilaca kreće putem na kome će postići bar isto tako veliku primenu i u okviru civilnih potreba kao i u okviru vojnih zadataka.

„Bak Prajvet”, koji je izabran posle jednog prikazivanja u kome je učestvovalo osam takmaka, poleteo je prvi put februara 1951. Snabdeven sa dva potisna mlazna motora koji se nalaze na krajevima krakova rotora i koji su ustvari umanjeno izdanje onih cevi od tankog lima koje na prednjem delu imaju kapke na opruge, kakve su 1944 bile postavljene na V-1, ovaj aparat je težak svega 90 kg. On može da ponese jednog čoveka sa njegovom opremom, radio i gorivo koje mu omogućava da u vazduhu ostane sat i po. Dva čoveka su dovoljna da ga za nekoliko minuta rastave ili sastave uz pomoć francuskog ključa i

odvrtke; tako rastavljen, on može da bude natovaren na džip.

Pinhvil (*Pinhweel*), koji izrađuje Rotor Kraft Co, težak je bez pilota svega 45 kg i potseća na prve tipove „Hopi-Koptera” samo što je od njih jednostavniji, jer umesto eksplozivnog motora ima dve rakete na krajevima krakova rotora. Taj jedini rotor ima dimenzije koje dopuštaju, u slučaju kvara motora, da se aparat spusti pomoću autorotacije, a umesto stajnog trapa služi mu onaj najjednostavniji amortizer — noge samog pilota.

Očevidno je da se od ovih aparata ne mogu očekivati ni takva brzina koja bi pilota jednostavno morala da „zbriše”, a ni veliki akcioni radius. Ali, tih 60 do 80 kilometara na sat iskorišćenih na otstojanju od nekoliko desetina kilometara rešili bi najteže probleme borbe i transporta tamo gde to nisu bila u mogućnosti da reše ona klasičnija suvozemna i vazdušna prevozna sredstva.

Konvertoplanska avijacija

Na prvom kongresu koji se 1949 sastao u Filadelfiji u cilju proučavanja mogućnosti „konvertoplana”, aviona koji može da se „preobrazi”, tj. onoga koji se diže i spušta kao helikopter a u vazduhu leti kao i svaki drugi avion, potstrekali ovog novog rešenja pozvali su zvanične predstavnike tehnike da prate njihove rade. Kongres su organizovale lokalne sekcije dva poznata udruženja, Instituta za aeronautičke nauke (Institute of Aeronautical Sciences) i Američko helikoptersko društvo (American Helicopter Society). Svakako da bi se proučavani problem mogao smatrati ambicioznim, ali, ipak, ništa ambiciozniјim od onih veštačkih satelita Zemljine kugle za koje je Forestal godinu dana ranije izjavio da zaslužuju da budu

s gledišta američke narodne odbrane dublje proučeni, ili oni aparati za međuplanetsku navigaciju o kojima je nekoliko meseci kasnije diskutovano na jednom međunarodnom kongresu u Parizu.

Razumljivo je da su se organizatori, pošto su potsetili na prve probe učinjene sa ovim aparatom koji je, pre dva deset godina, dobio i svoje ime, obratili zvaničnim predstavnicima za finansisku pomoć, podnoseći im istovremeno i svoje planove za usavršavanje tog novog vazduhoplova. Zar se od onih nekoliko milijardi dolara koje je Amerika tada godišnje trošila na svoju avijaciju nije moglo naći i nekoliko miliona za konvertibilni avion? To je bilo baš u ono vreme kada su učestale pojave letećih tanjira, koji su imali pretenziju da, na svoj način, reše isti problem; zvanični stručnjaci su učitivo izjavili da žale, ali da, zaista, nema nikakve mogućnosti da od svojih ionako već nedovoljnih kredita odvoje nešto za proučavanja takve vrste.

Ta sinteza između helikoptera i aviona, koju oličava konvertoplan, obećavala je senzacionalne performanse.

Avion je od helikoptera nesumnjivo brži, pa može da dostigne i viši plafon, ali troši manje goriva i nosi veći koristan tovar. On ima i to preim秉stvo da je jednostavniji. Ali on pati od jednog velikog nedostatka, a to je njegova nesposobnost da „usporava”. I ona minimalna brzina koja je potrebna za održavanje u vazduhu i dejstvo komandi još uvek je velika; svi pokušaji da se ona umanji odražavaju se nepovoljno na ostale osobine aviona. Brzine uzletanja i sletanja zahtevaju letilišta velikih dimenzija pa čak i onda kada su u pitanju i „jurišni transporteri”.

Helikopter u potpunosti rešava problem uzletanja i sletanja na teskobnim terenima. Dizanje i spuštanje mogu

se vršiti pod svakim uglom. Ali on zaostaje daleko iza aviona u pogledu brzine, plafona, potrošnje goriva i korisnog tovara tako da čak ni najnoviji tipovi ne predstavljaju nikakav osetni napredak ni po jednoj od ovih tačaka.

Konvertoplan bi imao da objedini sva preimuceštva aviona i helikoptera otstranjujući njihove nedostatke. Čak i nešto više, ova kombinacija u teoriji dopušta da se povećaju performanse aviona tog kombinovanog aparata, brzina, akcioni radijus, manja težina konstrukcije i povećanje njegovog učinka. Avionu su njegova ogromna krila potrebna stvarno jedino prilikom uzletanja i sletanja; smanjenje njihove veličine poboljšalo bi vučnu moć i brzinu aparata, a težinu konstrukcije smanjilo u prilog korisnog tereta i učinka. To je i omogućilo podnošenje projekata nadzvučnih konvertoplana, kao što je „Foke-Vulf“ koji se sastoji jedino iz trupa i jednog rotora koji pokreću na krajevima krakova postavljeni statoreaktori, a koji naizmenično služi i kao obrtno krilo i kao elisa.

Tri prototipa naručena u proleće 1951, a posle jednog konkursa projekata na kome je bilo devetnaest učesnika, ne ciljaju tako daleko i nesumnjivo vode više računa o zahtevima sigurnosti koji se danas za slučaj kvara motora zahtevaju od svakog vazduhoplova. Tajnost, kojom su pokrivena sva nova ostvarenja otkako je izbio rat u Koreji, nedopušta da se o njima sazna nešto više. Izgleda da bi Mak Donelov konvertoplan trebalo da ima „rasterećeni rotor“ i nepokretna krila za avionski let; prenošenjem, u toku puta, jednog dela tereta na utvrđena krila postiglo bi se da se dostigne veća brzina od 300 km na sat; način pogona nije poznat, ali bi mogao biti, što se tiče rotora, onaj statoreaktor koji je isti graditelj isprobao na aparatu *Litl Henri* (Little Henry). Belov tip konvertoplana ima, izgleda, rotore na polugama. Dve grupe mlaznih motora

koje se nalaze na krajevima njegovih krila mogu da se okrenu za 90 stepeni i da tako obezbede, već prema tome da li je njihova osovina vertikalna ili horizontalna, da aparat funkcioniše kao helikopter ili kao avion; jedina nezgoda leži u teškoći da se uskladi učinak rotora kao obrtnog krila i kao elise. Za treći prototip, onaj koji je izradio Sikorski, smatra se da za let u svojstvu helikoptera ima jedan rotor na uvlačenje, a za krstarenje utvrđena krila sa elisama.

Sigurno je da nijedno od ova tri rešenja neće moći isprve da iscrpi sve mogućnosti koje su nebrojene kada je reč o ovom novom tipu aparata. Ali one će vazduhoplovnu izgradnju uputiti plodonosnim putem koji neće biti rezervisan isključivo za vojne potrebe i koji će moći da izvrši potpun preokret u vazdušnom saobraćaju. Običan avion postao je od motora koji je težio dva kilograma po konjskoj snazi, a sa kojim se nije moglo ni pomicati na to da se vertikalno podignu zmaj i njegov tovar; to je međutim danas igračka sa turbo-mlaznim motorima koji teže svega dve stotine grama po konjskoj snazi. Bilo je vreme da zajednička akcija nekolicine pronaletača i Američke armije primora vazduhoplovstvo da izvuče zaključke i iskoristi rezultate pedesetogodišnjih napora na smanjenju težine avionskog motora.

Progresi klasičnog vazdušnog saobraćaja

Zahtevajući jurišni transport, helikopter i konverto-plan, Američka armija i mornarica uputile su vazdušni saobraćaj putevima budućnosti koje vazduhoplovstvo, vezano za svoja tradicionalna rešenja, ne bi samo počelo da istražuje. Ali ne treba zapostaviti ni napredak same avijacije čije mogućnosti vojna veština nije nikada do kraja iskoristila.

U svojim uspomenama koje se odnose na rat u Evropi, general Ajzenhauer nadugačko osporava ispravnost plana koji je Čerčil podneo 1945, sutradan po prelasku Rajne: uputiti Montgomerija, preko ravnica Severne Nemačke, pravo na Berlin dok bi njegovo snabdevanje bilo povereno Komandi vazduhoplovog transporta (Air Transport Command). „Mi smo zaista mogli”, odgovara Ajzenhauer, „isporučivati istaknutim delovima svakog dana vazdušnim putem dve hiljade tona namirnica, i tako snabdevati odgovarajuću prethodnicu... Ali snabdevanje armija koje se nalaze na tolikoj udaljenosti od svojih glavnih baza duž Rajne imalo bi za posledicu da se praktično učine nepokretnima jedinice na ostalim delovima fronta. To je bilo više nego ludo, to je bilo glupo”.

Svakako da je Ajzenhauer imao odlične razloge da ne završi na taj način jednu veliku operaciju za koju je bio siguran da će moći da je izvede uspešno i pomoću manje smelih metoda. Ali veličina teškoća na koje se on poziva može da bude ocenjena tek u svetlu iskustva sa Berlinskim vazdušnim mostom, kada su „Daglassi DC-4”, kojih je bilo u manjem broju nego što je 1945 bilo aparata sa kojima je raspolagala Komanda vazdušnog transporta, snabdevali nemačku prestonicu sa preko deset hiljada tona dnevno.

U Koreji su svi transporti, koji su bili namenjeni za pristaništa poluostrva a zatim za front, mogli uvek da budu obavljeni morskim ili suvim putem, i to u uslovima dovoljne bezbednosti tako da se nije moralo tražiti od avijacije da ona čini tolike napore u pogledu tonaže. Zato su vazdušni transporti u celini i igrali sasvim skromnu ulogu. Vazdušni saobraćaj je poštедeo ljudstvo koje se upućuje na front ili vraća s fronta onog dugog putovanja parobrodom; on je osigurao prevoz ranjenika iz Koreje u

Japan, pružajući ranjenicima i bolesnicima takve uslove udobnosti kakvi su nepoznati i u pomorskom i u suvozemnom saobraćaju; on je učinio izlišnim one bolničke brodove i sav za njih potreban personal koji bi inače bio neophodan na udaljenostima kao što su one na Pacifiku; on je, sem toga, uvek spremjan da borcu doturi retke i hitno potrebne materijale, od kojih je najvažniji bio ona iz Sjedinjenih Država u Koreju prebačena „super-bazuka” koja je zamenila dotadašnju bazuku kada se utvrdilo da njena probajna moć nije dovoljna. Ali, kada se sve uzme u obzir, transportna avijacija nije tamo imala da ispunji nijedan od onih bitnih zadataka koji je očekuju u nekom trećem svetskom ratu, nijedan od onih zadataka koji će joj pasti u deo i koji je po važnosti stavljanu gotovo u isti red sa taktičkim ili strategiskim bombarderom. Jer, ona može da ih zameni i u dejstvovanju njihovim najefikasnijim oruđima, izvršavajući istovremeno i svoje sopstvene dužnosti.

Transportna avijacija biće idealan instrument strategiskog manevra, jedini na koji će komandovanje moći da računa u svima prilikama, pa i onda kada suvozemni i pomorski transporti ne budu više upotrebljivi usled dejstva konvencionalnih oruđa ili oruđa za masovno uništanje. Nekoliko desetina dvomotoraca snabdevalo bi hranom, materijalom i municijom, od reke Jalu do borbenih linija, one kinesko-korejske armije čije snabdevanje iscrpljuje stotine hiljada kulija, koji te potrebe prenose. Sutra, kada biološki i radioaktivni rat bude onemogućio svako kretanje po zemljištu kako stoke ili automobila, tako i čoveka uopšte, vazdušni put biće jedini kojim će trupe moći da se snabdevaju ili da se sa jednog ukopanog položaja prebacuju na drugi.

Relativna lakoća sa kojom se u Koreji razvija suvozemni i pomorski saobraćaj Ujedinjenih nacija ima za posledicu zapostavljanje problema koje će nesumnjivo nametnuti snabdevanje ili evakuacija stanovništva. Bez prevlasti u vazduhu snabdevanje bi odmah bilo obustavljeno; jedini izlaz bio bi tada evakuacija, koju bi u većini slučajeva bilo nemoguće izvesti ako bi morala da se obavlja morskim putem. Problemi će postati još složeniji ako protivnik bude pribegao oruđima za masovno uništanje. Vazduh ostaje jedini otvoren put, a sadašnji kapacitet transportne avijacije dozvoljava mogućnost da ona zameni onaj suvozemni saobraćaj koji će tada otkazati. U toku onih trideset dana koliko je trajalo evakuisanje Hungnama, mornarica je ukrcala dve stotine hiljada Severnokorejaca koji su tražili da budu povučeni sa američkim trupama na osnovu toga što su se sposobni muškarci bili prijavili u južnjačku armiju. Transportna avijacija može takve zadatke da preuzme onoga dana kada mornarica bude primorana da izjavi da ih ne može ispuniti; na udaljenosti kao što je ona između Hungnama i Fusana, to je stvar koju mogu da obave 12 ili 24 četvoromotoraca, što zavisi od toga da li su izabrani najstariji ili najsavremeniji tipovi. A to znači da će se sutra moći iz nekoliko desetina miliona ljudi spasenih pomoći transportne avijacije regrutovati one armije koje će biti potrebne da se napuštene zemlje nanovo osvoje i njihovi sunarodnici oslobođe daljeg robovanja.

U onakvoj kombinovanoj operaciji kakvu je odbrana nekog utvrđenog mesta, transportna avijacija igraće glavnu ulogu, a primeri Moskve, Lenjingrada i Staljinograda pokazali su nam da civile i vojnike u takvom slučaju treba staviti u isti red i sa njima podjednako po-

stupati. Jedino će ona omogućiti da se snabdevaju, pojačavaju ili evakuišu, kako na obali tako i u unutrašnjosti, one upola ili potpuno opsednute varoši čiji će milioni uniformisanih i neuniformisanih branilaca predstavljati za osvajača i njegovo napredovanje daleko efikasniju prepreku nego sve one slabe utvrđene linije koje budu sagrađene preko nekog kontinenta.

Ispunjavajući i dalje svoje posebne zadatke, u kojima će sutra biti bez takmaka, transportna avijacija je spremna da u svakom trenutku dopuni ili zameni u najvažnijim njihovim zadacima i taktičku i strategisku avijaciju ako ove budu podbacile. Kada telekomandovani aparati, zamenjujući presretače, budu potpuno onemogućili nadletanje neprijateljskih teritorija, transportni avion vredeće koliko i najbrži i najbolje naoružani mlazni aparat, majušni ili divovski, za rasipanje poveravajući ih vetrui onih prašina koje će ostati jedino mogućno oruđe taktičke ili strategiske avijacije. Oni će održavati pred frontom radioaktivne baraže istom lakoćom kojom će zasipati i kulture preparatima za sterilizaciju i to sa korisnim učinkom kakav neće dostići nijedan drugi vojni avion.

Oni divovski aparati, kao što su poslednji „Daglas i YC-124 B“ sa turbomlaznim pogonom, koje ima MATS i koji mogu da pređu Atlantik sa dve stotine opremljenih ljudi za deset časova leta, svakako će u ratnu veštinu uneći takve promene kakve je od 1918 do 1939 u nju unela mehanizacija. Ali zašto zapostavljati i ne rešiti i onaj najteži zadatak svakog vojnika, — prelaženje, puzeći na laktovima i kolenima, pod vatrom automatskih oruđa, onih poslednjih dve stotine metara koji ga rastavljaju od cilja, kada dva kraka rotora od 1.50 m dužine i jedan litar oksigenisane vode, što sve zajedno nije ni teže

ni kabastije nego par skija, mogu do tog cilja da ga doveđu u roku od deset sekundi? Transportna avijacija će u svim svojim vidovima najzad na definitivan način izmiriti sve sporove o tome kojoj avijaciji pripada prvenstvo, taktičkoj ili strategiskoj, pošto će ona biti ta koja će zauzeti jedino mesto koje joj pripada, a to će reći ono prvo.

G l a v a XII

KOMBINOVANE OPERACIJE

Odbojana obala od pomorskog iskrcavanja zasnivala se, sve do 1939 godine, na sličnim tvrđenjima Napoleona: „Jedan top na kopnu vredi koliko jedan brod na moru”, i Nelsona, koji je bio još odlučniji: „Svaki pomorac koji napada neku luku običan je ludak”. Najnoviju pustolovinu gospodara mora pretstavlja pokušaj forsiranja Dardanela, iza koga je usledilo iskrcavanje na Galipolskom Poluostrvu. To iskustvo iz 1915 ocenjeno je kao dovoljno ubedljivo, te zato sve do 1918 godine nije nigde, ni na Severnom Moru, ni na Baltiku, ni na Jadranu, nijedna od zaraćenih strana ni pokušavala da se iskrca na bok i iz pozadine napadne front koji se oslanja na obalu.

Rezultati Drugog svetskog rata u potpunosti su oborili gledišta koja su preovlađivala u pogledu napada na obalu i u pogledu odbrane obala.

Za prve neuspehe odbrane mogu se naći olakšavajuće okolnosti; u pogledu nemačkog iskrcavanja u Norveškoj može se kao izgovor navesti iznenadenje; ona osvajanja ostrva i poluostrva koja je Japan vršio 1941 i 1942 mogu se pravdati njegovom ogromnom nadmoćnošću i na moru i u vazduhu, čime se takođe može objasniti i onaj potpuni preokret koji je 1943 do 1945 nastupio na istom ratištu u korist Sjedinjenih Država.

Ali za događaje u Evropi ne mogu da važe ta objašnjenja. Jer tu nije više garnizon nekog udaljenog i od pojačanja otsečenog ostrva, koji na kraju mora da popusti pred ogromnim koncentracijama svakovrsnih snaga, već ojačana odbrana jednog dela obale ponekad i divovskim fortifikaciskim radovima, potpomagana opštim rezervama koje su često puta brojno jače od snaga napadača. Na Siciliji, u Kalabriji, kod Taranta, kod Salerna, na Korzici, kod Ancija, u Normandiji i u Provansi, kako atlantski „bedem“ tako i sredozemni „zid“ rušili su se od svakog udarca koji im je zadavan, dok su nekada relativno daleko slabije snage mogle na peskovitim obalama Galipolja da zaustave Francusko-britanski ekspedicioni korpus. Onaj top na zemlji koji je vredeo koliko i svaki brod na moru, tj. oni dardanski *kemerlici**), koji su svojom kamenom đuladi 1807 nanosili još uvek štete eskadri lorda Dakvorta (Duckworth), potpuno su izgubili igru onoga dana kada su pretvoreni u modernu obalsku artiljeriju, smešteni u blindirane kupole ili betonske bunkere.

Taj preokret u situaciji nastupio je delom zbog progresa koji je postigla brodska artiljerija, a delom i zbog stupanja u akciju avijacije koja je otpočela da vrši posredno pomaganje.

Od 1915 godine svi napreci idu u prilog pomorskog naoružanja. Povećanje uglova gađanja, kao i same brzine brodova, omogućavalo je u punoj meri manevre povlačenja. Upotreba zamagljivanja, bilo da dim i maglu ispušta sam brod, bilo da ih stvara svojom vatrom pomoćna artiljerija, ili ispuštaju neki drugi brod ili avion, pružala je povrh svega dotičnom brodu i veoma efikasan zaklon od osmatranja. Gađanje pomoću karte, koje na moru još

*) Jedna vrsta starih topova koji su izbacivali kamenu đulad. — Prim. red.

više komplikuje potreba da se na karti mora uvek tačno ustanovljavati i položaj sa koga se gađa, usavršeno je tek posle Galipolja; to usavršavanje omogućava, pod uslovom da je more mirno, da se gađanje obavlja isto onako tačno kao i kada ga vrši obična suvozemna baterija. Sem toga, napadač je mogao da koristi i pomoć vazdušnog osmatranja, što branilac obale nije mogao da čini. Između odbrane obale, prikovane za tlo, izložene vatri artiljerije koju na nju upravljaju osmatrački avioni plotun po plotun i broda koji se kreće daleko iza zavesa od dima i magle, koji ne može da bude ni nadletan, jer avioni napadača sprečavaju nadletanje, borba nije više bila ravnopravna.

Sprečavanje kretanja koje avijacija vrši istovremeno u pozadini, onemogućava i svaku intervenciju rezervi. To je u potpunosti prvi put došlo do izražaja kod Ancija. Sektor izabran za iskrcavanje bio je neposednut, pošto je već ranije bio ispraznjen u korist Hitlerove linije, koja je istovremeno i sama bila ugrožena savezničkom ofanzivom čiji je cilj bio da neprijatelja na toj liniji priveže. Železnička pruga i putevi bili su presečeni, a vršeni su i napadi na konvoje, što je sve zajedno odložilo kontraofanzivu Osovine za nekoliko nedelja i Saveznicima dalo vremena da organizuju svoj mostobran. Romel je na iste teškoće naišao prilikom savezničkog iskrcavanja u Normandiji, jer su trupe koje su bile iskrcane prvih dana imale pred sobom samo rezerve pojedinih sektora. Opšte rezerve i trupe neugroženih sektora nisu mogle da stupe u akciju sve dok iskrcane trupe nisu bile već tako jake da više nisu imale čega da se plaše.

Inčon i Vonsan

Iskrcavanje kod Inčona izvršeno je na isti način na koji su izvršene i slične operacije u Zapadnoj Evropi i Sredozemlju.

Iako je severnjačko komandovanje moglo i da ne zna tačno kuda su krenula ona 262 broda koja su u toj operaciji učestvovala, njemu nikako nije moglo izmaći iz vida da svakog časa može doći do tog iskrcavanja koje je već petnaest dana bilo predmet svih razgovora. Četiri krstarice i šest razarača zasipali su već puna dva dana vatrom ostrvo Volmi, koje je bilo jako utvrđeno i koje je gospodarilo ulazom u luku. Trideset dva minuta posle početka prvog juriša pomorske pešadije, američka zastava se već vila na najvišem vrhu ostrva. Odbrana luke bila je smrvljena pod udarcima vatre sa brodova i taktičke avijacije. Na obali, koju su buldožeri — amfibije odmah za tu svrhu uredili, brodovi za iskrcavanje tipa LST istovarili su tenkove, topove, kamione, džipove, cisterne za benzin... Na pravi otpor naišlo se tek u Seulu, gde su, uprkos obilja sredstava, jedinice pomorske pešadije bile primorane da pristupe čišćenju varoši i ruševina.

Operacijom protiv Vonsana, koja je zatim usledila, nije postignut isti uspeh. Pristupe ovoj velikoj luci istočne obale zatvarao je veliki broj mina koje su bile snabdevene koliko raznovrsnim toliko i oštromnim uređajima za paljenje, a za čije je čišćenje bilo potrebno nekoliko nedelja. Prvi brodovi mogli su da uplove u luku tek mnogo donekle nego što su u nju stigle južnjačke trupe koje su napredovale suvim sa juga prema severu poluostrva.

Odustajanje od svakog iskrcavanja posle intervencije kineskih trupa, pretstavlja nov neuspeh kombinovanih operacija. Istina, sada je Kinesko-korejska armija bila postigla onu brojnu nadmoćnost koja je nedostajala severnjačkoj armiji, iznurenjoj u napadima na redvi kod Fusana. Ali, i one savezničke armije, koje su između 1943 i 1945 vršile sve brojnija iskrcavanja na kontinent, bile

su takođe brojno slabije od italijansko-nemačkih snaga, a baš u tome i leži preimrućstvo kombinovane operacije što ona može, blagodareći mornarici i avijaciji, da obezbedi lokalnu nadmoćnost onome ko nema opštu. No, komandovanje Ujedinjenih nacija smatralo je da bi se izložilo isuviše velikoj opasnosti ako bi ponovilo operaciju sličnu onoj koju je izvršilo kod Inčona.

Iskrcavanje u pozadinu fronta, između Vonsana i Kemsonga, bilo je, međutim, jedini način da se po cenu na koju se još može pristati smanji onaj „džep” istočnog obalskog sektora protiv koga je komandovanje Ujedinjenih nacija izvršilo u toku drugog polugodišta 1951 veliki broj ofanziva. Ni bočni napadi prilikom borbe u predgrađima Kumsonga, ni frontalni napad između Jangua i Kamsonga nisu mogli da izbace iz tih mesta kinesko-korejske branioce; a na prostoru od 2.500 kvadratnih kilometara nisu mogle biti ponovljene one višenedeljne krvave borbe koje su vođene za osvajanje *Pančoboula* i brega *Hartbrejk Ridža*. Položaj kinesko-korejskih branilaca pomenutog „džepa” postao bi neizdržljiv da je na istočnoj obali bio obrazovan mostobran od 20 km dubine, ali to je prevazilazilo sredstva najmoćnije mornarice i najmoćnije avijacije sveta. Kako se, za manje od godine dana, situacija mogla tako potpuno da preokrene u korist branjoca kopna? To dolazi otuda što je kinesko-korejsko komandovanje prvo rešilo jedan problem koji je bio potpuno promakao pažnji i nemačkog i italijanskog komandovanja, a koji je japansko komandovanje, 1945 godine, jedva bilo počelo da nazire.

Raspored trupa koji je preporučljiv za odbranu obala nije se izmenio. Mao Ce Tungovi generali primenjuju u Koreji isti raspored kojim su se Hitlerovi potčinjeni služili u Evropi, a koji je opširno opisan u pismima koja je Napoleon upućivao svojim potčinjenima: minimum snaga

na obalama, i to u blizini onih tačaka gde ima najviše verovatnoće da će se iskrcavanje izvršiti; postaviti rezervu u centralni položaj koji dozvoljava blagovremeno pomaganje onog prvog ešelona. Jedina zasluga kinesko-korejskog komandovanja bila bi ta, što je liniju obalske odbrane, svoje armije i svoje transporte podesilo prema onim načinima napada koji su već deset godina redovno krunisani uspehom.

Korišćenje poljske fortifikacije umesto stalne dalo je iste rezultate i u odbrani obale kao i u održani suvozemnih granica. Američki pešaci koji su, 1945 godine, prelazili Sigfridovu liniju svuda gde god su je napali, i to obično u roku od svega nekoliko dana, morali su kasnije, iako su imali isto naoružanje, nedeljama da se bore da bi zauzeli vrhove *Hartbrejk Ridža*. Zašto tražiti drugi uzrok brzom padu onih gigantskih fortifikacijskih objekata na obalama Normandije 1944 godine, kada se istočna obala Koreje tako uspešno suprotstavlja svim napadima s mora? Ne pojačava se neka obalska odbranbena linija time što se oko i iznad toparnice (otvora za cev) teškog topa nabija po nekoliko metara betona; na taj način se takav top samo otkriva i izlaže pogocima koje nije u stanju da podnese. Bacač koji je smešten u običnu za čoveka iskopanu rupu i prekriven sa nešto suvoga lišća, mnogo je bolje zaštićen, jer bar nije izložen opasnosti da na sebe skreće pažnju i privlači zrna. Granate od 406 mm, sa američkih krstarica od 45.000 tona, isto su tako nemoćne da kineske strelce izgole iz njihovih rupa, kao što su to bile granate od 381 mm kojima je *Kvin Elizabet* (Queen Elizabeth) 1915 godine zasipala turske borce ukopane na brežuljcima Dardanela.

Mnogo više nego na nekom aktivnom suvozemnom frontu, pokretljivost rezervi pretstavlja glavni faktor

uspeha duž dugačkih obala koje je nemoguće poseti branicima u onoj gustini koja bi bila potrebna. Lokalna brojna nadmoćnost uvek pripada, bar nekoliko sati ili nekoliko dana, napadaču. Organizacija Kinesko-korejske armije, koja je svedena uglavnom na pešadiju snabdevenu bacačima, kao i organizacija transporata koji su podešeni za prolazanje preko onih zona u kojima protivnička taktička avijacija onemogućava saobraćaj, još bolje odgovaraju brzom prikupljanju rezervi radi pružanja otpora trupama koje su se iskrcale, nego radi odbijanja neke suvozemne ofanzive.

Početkom 1950, kada je komunističko napredovanje već bilo prešlo Vondžu, rezervne jedinice koje su se nalazile u „gvozdenom trouglu” mogle su, u roku od jednog ili dva dana, da pojačaju obalske odbrane, kako onu kod Inčona tako i onu kod Vonsana. Kinesko-korejsko komandovanje je prvo koje je otkrilo da pod udarcima avijacije ni konjička, ni motorizovana, ni mehanizovana divizija ne pretstavljuju onu najpokretniju operativnu jedinicu, već jedino onih 6.000 pešaka koji i svoje oružje i svoju municiju i svoju hranu guraju na kolicima ili nose na ledima. Nemačke trupe na frontu u Normandiji pomirile su se sa potrebom da se rasterete u sličnoj meri, ali tek posle nekoliko dana ili nekoliko nedelja napora da spasu svoj teški materijal. Pravo otkriće kinesko-korejskog komandovanja jeste da je lako naoružanje, koje jedino može da prođe preko tučene zone, istovremeno i najefikasnije. Onih skoro hiljadu teških tenkova koje je Romel najzad doveo u Normandiju ostalo je u „džepu” kod Faleza; bacači i mitraljezi koji budu bili prikupljeni na bilo kojoj tački onih hiljadu pet stotina kilometara severno-korejskih obala pred trupama koje se iskrčavaju, biće isto onako te-

ško isterani iz svojih linija prema obali kao i iz onih koje drže severno od 38 uporednika.

Pomorsko ili vazdušno iskrcavanje

Nije se čekalo na teškoće u Koreji pa da se posumnja u sposobnost otpora i broda i iskrcanih trupa pred novim, tek posle poslednjih iskrcavanja u toku Drugog svetskog rata, pronađenim oruđima. Jedna atomska bomba, koja bi eksplodirala usred ona 262 broda okupljena pred Inčonom ili u samoj luci, izmenila bi mnoge stvari.

Korejsko otkriće, to je da fortifikacija i staro naoružanje pretstavljuju manje efikasna, ali zato ipak dovoljna sredstva da se odbije iskrcavanje na obalu.

Svakako, kombinovane operacije neće svuda naići na one teškoće na koje su naišle na jednom malom poluostrvu kao što je Koreja, koje brani armija jednog naroda od 450,000.000 stanovnika; Kamčatka ili Nova Zemlja bile bi već pristupačnije. U pustim oblastima kao usred Pacifika, ni krstarica ni manji ratni brodovi ne rizikuju mnogo.

Ali, pomorsko iskrcavanje na plažama Koreje kao i Evrope, kako Zapadne tako i Sredozemne, gde je ono trijumfovalo još koliko juče, više nije moguće izvesti; njegova vladavina je tamo završena. Kao i u svima drugim teškim situacijama, mornarica treba i ovde da ustupi mesto avijaciji. Prva je to shvatila Američka mornarica, kojoj avijacija toliko duguje za svoj napredak, počev od obrušavajućeg bombardovanja bojnog broda, koje je i potvrdilo nadmoćnost prevlasti u vazduhu nad prevlašću na moru. Probno iskrcavanje pomoću helikoptera, izvršeno 21 septembra 1951 severo-zapadno od Kansonga, posle koga je 11 oktobra usledila slična operacija u kojoj je učestvovalo oko hiljadu boraca pomorske pešadije, daje približnu sliku obalskog iskrcavanja sutrašnjice, za koje

jedino još nedostaje neka hiljada aparata obrtokrilaca velike tonaže, čiji prvi primerci tek počinju da izlaze iz fabrika.

Vazdušno iskrcavanje ne mogu da ometu mine koje su uspele da zadrže brodove skoro mesec dana ispred Vonsana. Helikopter će suvozemnog borca spustiti ne na obalu, gde bi ovaj, kao ono kod Galipolja, bio izložen vatri koja bi mogla da ga tu zadrži i mesecima, već će ga spustiti usred ili pozadi odbranbenog rasporeda. On će ga čak preneti na desetine ili stotine kilometara u unutrašnjost, neposredno u blizinu krajnjeg cilja.

Iskrcane trupe moraće u svakom slučaju da se povinu jednom zahtevu: da ograniče svoje naoružanje samo na mitraljez, na bazuku i na bacač, na oruđa koja drže u šahu kombinovane operacije teškog tenka i krstarice. Progres ratne veštine ne zahteva tako mnogo mašte kao što se to misli. Kad se u to ne bi uplitalo i samoljublje, kakvi bi se sve rezultati mogli postići kopiranjem ili upotrebom u ofanzivi onog materijala koji trijumfuje u defanzivi! Maršal de Saks je, kada su ga opominjali da će neprijatelj takođe prihvatići i kopirati njegove novotarije, odgovarao: „Ali on to neće učiniti čak ni u sledećem ratu. On će puštati da ga tučemo još deset ili još sto godina dok se toga ne seti i na to ne odluči, jer se svi narodi, bilo to iz lenosti, iz samoljublja ili iz gluposti, veoma teško odriču svojih navika“. Prema tome, odbrana obale proživeće još dugo ovako, sve dok se generali i admirali ne budu odrekli navike da sa komandnog mosta kakvog bojnog broda posmatraju kako se vrši iskrcavanje neke oklopne divizije i ne odluče se da sve to zamene iskrcavanjem nekog običnog teretnog broda, i to pomoću helikoptera-dizalica sa akcionim radijusom od 50 kilometara.

Glava XIII

ORUĐA ZA MASOVNO UNIŠTAVANJE

Rat u Koreji vođen je, kako s jedne, tako i s druge strane, u potpunosti samo pomoću konvencionalnog oružja. U kojoj će meri, s obzirom na to, pouke koje iz njega mogu da se izvuku imati neki značaj i u slučaju da se pribegne opštoj upotrebi oruđa za masovno uništavanje?

Zvanične američke izjave, koje su tokom poslednjih godina davane u više navrata, ne dopuštaju nikakvu sumnju u to da takva oruđa postoje. Uoči potpisivanja ugovora o miru sa Japanom, predsednik Truman potsetio je u San Francisku na poslednja ostvarenja sa „fantastičnim“ dejstvom, koja počinju da dopunjavaju arsenal Sjedinjenih Država.

Nećemo se uljuljkivati iluzijom da će ta oruđa ostati njihov monopol. Svakako, sovjetski stručnjaci još zadugo neće svojim armijama staviti na raspolaganje ni bombu „A“ ni bombu „H“ u onom broju koji bi bio dovoljan za njihovu masovnu upotrebu na bojištu i u pozadini. Ali ćemo se čuvati i od toga da isti zaključak proširimo i na radioaktivne proizvode čija izrada ne zahteva iste složene fizičke i hemiske postupke kao uranijum 235 i plutonijum. Čak i kada bi se zadovoljilo samo time da se u prah pretvori mešavina onih raznih proizvoda koji ulaze u sastav

električne baterije koja radi na elektrodama počev od uranijuma pa do grafita, do reflektora, do metalnih obloga i do cevi za rashlađivanje, dobila bi se radioaktivna mešavina koja bi bila dovoljna da se zatruju prostrane zone nekog ratišta; a takva mešavina neće nedostajati ni sovjetskoj artiljeriji, a ni sovjetskoj avijaciji. Ista primedba važi i za biološki rat; čak iako botulinski toksin Moskve ima izvesne nečiste sastojke, aerosoli koji će ga rasturati mnogo će smetati i borcima i pomoćnim službama.

Ovaj se problem, dakle, ne svodi na proučavanje jednostrane upotrebe oruđa za masovno uništavanje od strane one ratujuće sile koja je bolje opremljena da ih proizvodi, već na istraživanje promena koje će pod uticajem opšte primene tih oruđa nastupiti u ratnoj veštini.

Uobičajeno razvrstavanje oruđa za masovno uništavanje, koje se vrši po njihovoј jačini dejstva, stavlja u prvi red biološki rat i radioaktivni rat, kojima pripada prvo mesto, a koji su uostalom, jedan drugom prilično slični kako po samom načinu vođenja, tako i po verovatnim posledicama. U Sjedinjenim Državama se atomskom ratu dodeljuje obično tek četvrti mesto, s obzirom da se na trećem nalazi jedan vid rata čije se čak i ime drži u tajnosti; ako je verovati admiralu Elisu Zaharijasu (Ellis Zacharias), bivšem šefu američke tajne službe u toku Drugog svetskog rata, tu se radi o klimatološkom ratu.

Izvršeno razvrstavanje u znatnoj meri potvrđuju i glavna obeležja ovih vidova ratovanja, ukoliko se mogu unapred predvideti.

Biološki rat je onaj za koji je doktor Brok Čajskolm (Brock Chisholm), direktor Svetske zdravstvene organizacije, nedavno rekao da bi mogao da dovede i do „kosmičkog samoubistva”.

Neposredni cilj nije samo čovek. Ako bi se našao efikasan način za širenje goveđe kuge, kod koje smrtnost dostiže svih 90%, posredne posledice prouzrokovane gubitkom tegleće stoke, koja je prema sadašnjem stanju u poljoprivredi neophodno potrebna, skoro u svima zemljama, daleko bi prevazišle neposredno dejstvo i najsmrtonosnijih epidemija. Ali zašto se ne bi u isti red sa veštački izazvanim epidemijama i epizootijama stavili i napadi na biljke potrebne i čoveku i životinji? Deset godina posle dolaska australijanskih trupa u Libiju, otkriva se da je seme neke čudesne trave — koje je tamo slučajno prispolo u senu koje je služilo kao ambalaža materijala tih trupa — pretvorilo pustinju u pašnjak. Ali je zato istovremeno neka otrovna trava prešla sa zapada preko Roki Planina (Rocky Mountains) i ozbiljno ugrožava američka i kanadska stada. A avion je u stanju da rasprostrani seme kako jedne tako i druge.

Biološki rat, u najširem smislu, treba dakle da obuhvati i rasejavanje najškodljivijih vrsta koje postoje u životinjskom i biljnem svetu, a ne samo rasejavanje mikroba, bakterija, virusa i toksina. Njihovo dejstvo kreće se od trenutne ili brze smrti pa do opšte gladi čije su posledice bar isto toliko teške.

Radioaktivni rat je predmet isto tako zlokobnih predviđanja kao što je ono doktora Čajskolma. Radioaktivnosti, koja potiče od tricijuma (tritium) a ne iz same eksplozije vodonične bombe, pripisivao je Ajnštajn (Einstein), podržavan i od nekih drugih poznatih fizičara, najporaznija dejstva: „Trovanje atmosfere, a prema tome i uništavanje svakog života na zemlji, ušlo je već u oblast tehničkih mogućnosti”.

Neki drugi naučnici izvršili su naknadna proveravanja računskih podataka i zaključili da je ovo strahovanje

malo preterano, bar što se tiče isuviše skupih produkata vrste tricijuma. Ali to pitanje ipak još uvek nije rešeno, tako da je izveštaj, koji je američka Komisija za atomsku energiju podnela za prvo polugode 1950, nagovestavao i izradu „bombi-otrova” („bombes-poisons”), bombi koje bi zasule velika prostranstva radioaktivnim sastojcima koji bi primorali svakoga ko se na njima nalazi da te oblasti napusti; fabrikacija ovih bombi izričito je predviđena u programu za koji je senator Brijen Mak Mahon, pretsednik Odbora za atomsku energiju pri američkom Kongresu, zahtevao, u septembru 1951, šest milijardi dolara.

Bilo da dejstvuju ispuštanjem alfa zrakova, koji su jezgra helijuma, beta zrakova, koji su elektroni, ili pak gama zrakova, koji su elektromagnetski talasi kao svetlost ili zraci „X”, samo mnogo manje dužine, radioaktivni elementi, bilo da su prirodni ili veštački, najjači su od svih poznatih otrova.

Najmanje efikasno dejstvo je ono spoljnje, koje je zasnovano na zračenjima proisteklim iz neke atomske eksplozije, kao što su one prašine koje će se izmešati sa površinskim slojem zemlje. Jedina praktično opasna zračenja tada su zračenja gama zrakova, pošto sva ostala bivaju apsorbovana od vazduha, odeće i kožnog tkiva, i to od veoma tankog sloja. Čak i pod tim tako malo povoljnim uslovima, sintetični radioaktivni elementi onemogućavaju, i kada su u gotovo beznačajnim količinama, boravak u nekoj zoni. Uostalom, kad su sve ostale stvari jednake, dejstvo radioaktivnog tela je obrnuto proporcionalno u odnosu na svoj „period”, tj. na vreme koje treba da protekne dok se njegovo zračenje, usled sve većeg raspadanja, svede za polovinu. Ako je po zemlji rasuti radijum opasan samo u dozama od jednog grama po kvadratnom metru

zato što njegov period iznosi oko 1.590 godina, onda će oni preparati koji su za radioaktivni rat najinteresantniji, a sa periodom od oko mesec dana (44 dana za gvožđe, 59,8 dana za jod 131), biti već usled toga samo 20.000 puta opasniji od radijuma; nekoliko kilograma bilo bi dovoljno da se onemogući život na području velikom kao Pariz i London sa svojim okolinama ili kao Rurska oblast.

Ali, dejstvo postaje mnogo ozbiljnije ako do ispuštanja škodljivih zrakova dođe tek pošto ih odnosne ćelije samim dodirom već prime u sebe. Botulinski toksin, najmoćniji od svih bioloških otrova, ubija u količini hiljaditog dela miligrama; fosfor 32, udahnut ili unet u želudac, izaziva smrt lokalizacijom u kostima u dozi sto puta slabijoj.

Unutrašnje dejstvo omogućeno je pribegavanjem alfa i beta zračenjima, naročito onim prvim čije je jonsko dejstvo neobično opasno. Nesrećni slučajevi prilikom fabrikacije plutonijuma, koji ispušta alfa zrakove, sa veoma dugim periodom (24.000 godina), potstakli su da se prouči njegov toksički stupanj; smatra se da ga ne treba apsorbovati u količini većoj od jednog desetohiljaditog dela miligrama godišnje. Najveća količina koja se može podnosi u vazduhu ne sme da prelazi četrdeseti deo jednog milionijuma miligrama na kubni metar, kako se to tvrdi u američkom Priručniku za pasivnu protivatomsku odbranu (*The effects of atomic weapons* (str. 396), koji su zajednički izdali, 1950 godine, Komisija za atomsku energiju i američko Ministarstvo narodne odbrane*). Prva tajna atomskih bombi, to je da čovek zna kako sam da izbegne trovanje dok ih priprema.

*) Ovo delo izlazi u izdanju „Vojnog dela” pod nazivom *Dejstvo atomskog oružja*. — Prim. red.

Klimatološki rat je neposredno primenjivanje metoda kontrolisanja atmosferskih taloženja.

Dva metoda, zasnovana na različitim načelima, omogućavaju da se veštački stvori mehanizam kiše, koji normalno stupa u dejstvo u oblasti umerene hladnoće obrazovanjem ledenih kristala na vrhu nekog oblaka koji se nalazi u prehlađenom stanju, a to će reći obrazovanog od tečnih kapljica koje su ostale tečne uprkos toga što je njihova temperatura ispod 0 stepeni po Celziju.

Prvi metod sastoji se u zalivanju snegom od ugljene kiseline, koji čini kraj tom prehlađenom stanju izazivajući naglo lokalno rashlađivanje.

Drugi metod, koji su usavršili fizičari Irving Langmjur (Irving Langmuir) i Bernard Vonegut (Bernard Vonnegut), koji pripadaju kompaniji Dženeral Elektrik (General Electric Cy), zasniva se na rasturanju srebrnog jodida u atmosferi, i to u veoma maloj količini. Ova so kristališe se u istom heksagonalnom sistemu kao i običan led, te je dovoljna, dakle, da izazove ovu pojavu u vodi koja se nalazi u prehlađenom stanju. Ta so može da bude pretvorena u neobično fine čestice, koje će imati manje od jednog milionitog dela milimetra u prečniku, što će se izvršiti u nekom generatoru za pravljenje pare u kome će se ova so pretvarati u paru nad plamenom a rashlađivati na mlazu vazduha.

Dovoljni su i najmanji tragovi srebrnog jodida da bi se zasejao neki sistem oblaka. Bernard Vonegut ceni da bi za kvadrat čije bi strane imale svaka po 400 kilometara bila potrebna količina od minimum 1 kg jodida. On se tu, dakle, složio sa Irvingom Langmurom u pogledu beskrajnosti perspektiva koje otvara njegov način kontrolisanja klime, u kome je ovaj video sredstvo „da se potpuno izmeni priroda formacija oblaka koji zimi priti-

skuju severni deo Sjedinjenih Država, da se obustave snežne bure, grad i stvaranje inja, pa čak da se osetno povisi srednja zimska temperatura". Ali Vonegut nije u potpunosti delio ovaj optimizam. „Perspektive koje otvara ovaj postupak”, pisao je on već 1947, „moraju biti ozbiljno ispitane. Tu je potrebna i intervencija odgovarajućeg zakonodavstva kako bi se izbegle greške i zlonamerni postupci. Iako je sasvim jednostavno nadziravati i ograničiti zalivanje oblaka ljudspicama veštačkog snega od ugljene kiseline koje se puštaju iz nekog aviona, mnogo je, na protiv, teže ustanoviti postojanje nekog ilegalnog generatora koji dejstvuje na nekoj tački teritorije, pošto je dim koji on ispušta nevidljiv. Bilo ko može da izgradi stotine takvih generatora i da ih upotrebljava u ciljeve koji su u oprečnosti sa bezbednošću Sjedinjenih Država, pogotovu kada je već usvojeno mišljenje da više nije nemogućno da čovek bude u stanju da i na celom kontinentu utiče na promenu vremena.”

Zabrinutost koju tako ispoljava Vonegut biće shvatljiva ako se, na bazi koju on daje, izračuna količina srebrnog jodida koja je potrebna da bi se zalistale formacije onih oblaka koje sa zapada stižu u Evropu. Te formacije prstiru se do 30 stepeni geografske širine; njihova srednja brzina ne prelazi 1.500 km dnevno. Bilo bi, dakle, dovoljno 10.000 kg srebrnog jodida godišnje. Po tu cenu, sa ovim novim faktorom treba, u slučaju rata, da računaju klime u celom svetu a ne samo u Sjedinjenim Državama i Evropi.

Rasturanje dima srebrnog jodida u atmosferi imaće za opštu posledicu da ubrza vraćanje na zemlju i u more one vode koju zemlja i more isparavaju. Oblaci neće više morati da rastu i da se penju u visine na kojima će prirodno rashlađivanje izazvati na njihovom vrhu kapljice u

prehlađenom stanju; srebrni jodid će se za to već postarati i kišu izazvati pre toga. Tako će se, naprimer, na severnoj hemisferi oblaci sa Atlantika, koje zapadni vetrovi obično dovode iznad Evrope, pretvoriti u kišu pre nego što dospu do obala. Opšti klimatološki rat doveo bi, dakle, do izazivanja suše na velikim područjima koja su namenjena kulturi i stočarstvu, a koja čovek danas koristi do krajnjih granica mogućnosti koje mu dopušta voda koju ta područja primaju. One najverovatnije rezultate, prilično različite prema oblastima, proučićemo malo docnije.

Raspravljujući o mogućnostima *atomskog rata*, koji je danas potisnut na četvрто mesto, ne može se, ipak, preći preko njegovih prvih uspeha, preko onih 135.000 u Hirošimi pогinulih i ranjenih i preko činjenice da je Japan potpisao primirje posle svega dve takve bombe.

Od tog vremena postignuti su mnogi napreci. Sudeći prema zvaničnim američkim izjavama, bombe onog tipa koji je isprobан kod Enivetoka, a koje mogu da ponesu poslednji modeli *Supertvrđava*, *Konvejrovi „B-36“* i *Boingovi Stratodžeti*, šest puta su moćnije od one koja je bila bačena na Hirošimu.

Najzad, traženje naknadnih kredita od pola milijarde dolara za nove tvornice namenjene proizvodnji vodonične bombe protumačeno je kao uspeh prethodnih opita koji su izvršeni sa tim novim oruđem i dobrog funkcionisanja njegovog paljenja atomskom bombom. U skoroj budućnosti moraće se, dakle, računati i sa eventualnošću eksplozija koje će biti stotinu ili hiljadu puta jače od one u Hirošimi, jer neće biti ograničene na ono što se može izvući iz kritičke mase uranijuma 235 ili iz plutonijuma.

Međutim, atomska rat ne može da računa sa postizanjem onakvih rezultata kakve mogu postići napred pomenuti ratovi.

U okviru strategiskih zadataka, njegove eksplozije isteraće iz velikih gradova njihove stanovnike i njihove industrije i primorati ih da se ili rasture ili ukopaju. Ali taj rezultat su bila postigla već i obična bombardovanja pa ipak nisu učinila kraj privrednoj aktivnosti nijedne zemlje. Biološki, radioaktivni ili klimatološki rat postižu daleko više, jer napadaju ono što je čoveku najpotrebnije, njegovu hranu.

U okviru taktičkih zadataka, ako se izuzme klimatološki rat koji bi tu imao da igra sasvim skromnu ulogu, izgleda da atomske eksplozije, pa čak i one pojačane, ne bi ipak mogle da postignu isti stepen efikasnosti kao ostala oruđa za masovno uništavanje. One neće zaklonjenog čoveka ubiti onako lako i brzo kao veštačka magla napunjena toksinima ili radioaktivnim proizvodima. One na transportu tog istog čoveka i na njegovu ishranu neće moći da izvrše isti pritisak kao onaj koji može da prouzrokuje prašina, rasuta na površinama od desetine hiljada kvadratnih kilometara, koja će u roku od nekoliko dana iznuriti snagu i ljudi i životinja koji se budu i dalje zadržavali na tim površinama. Ako je verovati uputstvu koje je u pogledu atomskog rata dostavljeno oktobra 1951 borcima Ujedinjenih nacija u Koreji, gubici koji mogu biti naneti trupama, koje primenjuju najosnovnije mere sa-mozaštite, koje su im pokazane, biće deset do dvadeset puta manji, pod uslovima iste gustine posedanja, nego oni u Hirošimi.

Strategiski zadaci

Šta treba očekivati od kombinacije ovih oruđa u okviru strategiskih zadataka, onih zadataka čija je glavna žrtva neborac?

Pesimistička gledišta o „kosmičkom samoubistvu” moraju biti odbačena.

Proročanstva takve vrste pojavljuju se uvek kad god tehnički progres stavlja borcu na raspolaganje neko oruđe dotle nepoznate moći. Takva proročanstva obilno su propriatila i pojavu hemiskog rata, i pojavu vatrene oružja, pa čak i običnog usavršenog luka za strele (arbalete). Istočnija poriče vezu između teoriskih dejstava nekog oruđa, onakvih dejstava kakva se dobijaju na poligonima za ispitivanje u Nevadi ili u Srednjoj Aziji i obima uništavanja ljudskih bića ili materijala, koji se može očekivati od upotrebe tog oruđa. To je stoga što naše ekstrapolacije istovremeno zapostavljaju i borbeno reagovanje stanovništva i iscrpljivanje sredstava za napad ukoliko pričinjene štete rastu.

Nisu za civila najteži baš oni ratovi koji nastaju neposredno iza perioda velikih progresa u naoružanju. Broj žrtava u Tridesetogodišnjem ratu ili u toku Tamerlanovih pohoda daleko nadmašuje onaj koji se može pripisati najsvršenijem od svih vazduhoplovnih oruđa u toku čitavog Drugog svetskog rata. Fosforne bombe posejane na Nemačku ubile su stvarno pedeset puta manje ljudi nego ona lutanja katoličkih i protestanskih trupa koje su tada brojnjenog stanovništva smanjile za tri četvrtine. Veći broj ljudi preživeo je bombardovanje Hirošime nego što ih je izašlo živih iz onih gradova Srednje Azije umesto kojih danas stoje samo u pesku zatrpane piramide ljudskih lobanja.

Sem toga, takav krajnji stepen uništavanja ne olakšava uvek ni vođenje operacija.

U onim prenaseljenim oblastima koje se protežu od Srednje Evrope i Balkana pod sovjetskom kontrolom sve do Pacifika, vojna moć je gotovo uvek obrnuto propor-

cionalnom odnosu sa obiljem koje postoji u ljudstvu. Neuspeh koji su u Koreji doživeli oni skoro neograničeni efektivi koje je tamo moglo da uputi onih 450 miliona Kineza, pruža za to nov dokaz. Ratni napor koji može da se zahteva od neke zemlje nemoguće je odmeravati prema broju njenih stanovnika, već prema višku poljoprivredne i industriske proizvodnje koji se javlja posle podmirivanja onih potreba njenog stanovništva koje se više ne mogu da smanje, a koji će se višak utrošiti na bojištima. Uzdržljivost američkih upravljača koji odbijaju da ubijaju kineske civile, u nadi da će tako umanjiti pritisak na borce Ujedinjenih nacija u Koreji, zasluzuje pohvalu u svakom pogledu. Humani obziri priključuju se vojnim razlozima. Ma kakva bila razmimoilaženja u pogledu definicije i procene najveće nastanjenosti aziskog kontinenta, 225 miliona Kineza biće sigurno opasniji nego 450 miliona. Nikada se izreka: to je više nego zločin, to je greška, ne bi mogla da primeni bolje nego u slučaju ako bi oruđa za masovno uništavanje bila upotrebljena da gustinu tih gladnih gomila smanji do onog broja koji njihova zemlja može da hrani.

Sigurno je da je način rukovođenja komunističkim operacijama nadahnut drugim načelima. Prenaseljenost, koja je slabost satelita Moskve, ne pogarda većinu zemalja slobodnog sveta, a njihova industrijalizacija još je i ublažuje. Krvoprolića koja bi se desila u početku u najbogatijim varošima atlantskih nacija pretstavljavaju najveću opasnost Trećeg svetskog rata. Treba se odupreti iskušenju da se vrše represalije i ne treba, kao što bi se moglo, težiti tome da se za jednog zapadnjaka ubije deset Azijata; treba se odreći pokolja tih masa koje troše i hranu i naoružanje trupa koje se nalaze u borbi i pustiti da pritisak izgladnelyih primora na predaju njihove gospodare nesposobne da ih hrane.

U slučaju rata između Zapada i komunističkih sila, upotreba oruđa za masovno uništavanje treba, služeći se često istim sredstvima, da teži postizavanju sasvim suprotnih ciljeva. Da bi pobedila zapadnjake, Moskva mora da ih ubija; da bi pobedile komuniste, atlantske nacije treba samo da ih izgladne.

Biološki rat pruža u tom pogledu sva sredstva koja se mogu poželeti.

Sumnje koje su izvesni stručnjaci izrazili u pogledu efikasnosti bakteriološkog rata u pravom smislu reči, danas uglavnom niko više ne deli. Ako bi jedina sredstva toga rata bila zalivanja, iz aviona ili pomoću raketa, gradova i sela različitim mikrobima ne vodeći računa o njihovom daljem opstanku, Sunce, taj veliki čistilac, brzo bi ih uništilo.

Ali, način vođenja toga rata nadahnute se postupcima koje i sama priroda upotrebljava da bi zaštitila tako osjetljiva bića. Komarac, buva, vaška i pacov biće upotrebljeni da šire one razne bolesti koje i obično prenose. Danas je već poznato kojima su se prenosnim sredstvima poslužili virus amarila i njegov vektor komarac da bi žutu groznicu preko tropskih zona Zapadne Afrike preneli u Ameriku, kao što je poznata i efikasnost planinske prepreke koja od njih brani Aziju. Avion će, kad god se to zaželi, zameniti brod, čije isuviše dugo putovanje oko rta Dobre Nade zaraženi komarac nije podnosio, i tako mu omogućiti da se „nastani” u čitavoj tropskoj oblasti Azije, čijih ga sedam stotina miliona stanovnika ne poznaje.

Intervencija čoveka doći će do izražaja kroz senzacionalne napretke koji će biti postignuti i na tom kao i na ostalim poljima. Jer čovek ume da izvuče u prečišćenom stanju i najopasnije toksine, kao naprimer toksin botulizma za koji se tvrdi da bi ga bilo dovoljno svega 200 gra-

ma pa da se otruje čitavo čovečanstvo. Jer čovek će znati da, rasturanjem veštačke magle ispunjene klicama, proširi izvesne danas još uvek veoma retke plućne bolesti, kao što su kuga i prišt, čiji je ishod skoro uvek koban.

Ali, on će isto tako znati da svoju nauku primeni i u svoju odbranu. Ti proizvodi, koji dejstvuju i u najmanjim količinama tako senzacionalno, ne mogu da izdrže ni dodir sa olovnom vodom, a ni ključanje. Pelcovanja i antibiotici štite danas gotovo od svih bolesti; tu se postavlja jedino pitanje njihove proizvodnje i primene u velikim razmerama. U krajnjem slučaju, u svojim podzemnim skloništima i tvornicama, uzimajući samo aseptičnu hranu i piće, sudsući ozonizirani vazduh, vojnici i civili bi, sudeći po sve му, mogli da izbegnu neposrednoj opasnosti. Ali njih u tim tako skupim obitavalištima treba i izdržavati.

Pitanje postaje stvarno već mnogo složenije čim se počnu preduzimati mere da se od takvih napada očuvaju životinje i biljke neophodne za naš opstanak.

Eventualnost potrebe opštег evakuisanja zemljine površine, koju isto tako mogu da nametnu i atomski i radioaktivni rat a ne samo biološki, čovek može da prihvati i da joj se prilagodi, ali ona se ne može primeniti i kada su u pitanju životinje. One će neminovno morati gotovo sve da nestanu kao što su na onim ostrvima Pacifika koja su pred američko iskrcavanje bila prskana sa DDT uginuli svi insekti kako štetni tako i korisni. Jer, životinje najvećim delom uzimaju neposredno sa zemljinog tla svoju hranu, koju nije nimalo teško otrovati, a svakako da se u jeku rata neće raspolagati i onom radnom snagom koja bi bila potrebna da se paša zameni košenjem i kuvanjem hrane namenjene stoci smeštenoj u podzemnim stajama.

Lišen svoje stoke, naročito u onim krajevima gde je motorizovana poljoprivreda još uvek samo izuzetak, čovek

će teško biti u stanju da dođe do potrebne mu hrane; ašov i kotarica ne mogu nikada da postignu učinak pluga i kola.

Uostalom, biljka koja se gaji izložena je u većoj meri uništenju u biološkom ratu nego što je to sama stoka.

Čoveku su pristupačne i kombinacije u kojima priroda uspeva samo izuzetno. Sadovi krompira, koji se dosta uspešno opiru jednom virusu, brzo će se i ozbiljno razboleti ako se pored ovoga pojavi i drugi; one najopasnije bolesti ove biljke stvarno su samo kombinacija raznih virusa. A dejstvo virusa biće pojačano još više ako im se priključe i biljne vaši koje se hrane sokovima biljaka i koje na taj način prenose bolest sa već zaražene na zdravu biljku.

Ali, čovek je svojim izumima već prevazišao i samu prirodu. Pošto je otkrio tajnu rastenja biljaka pod uticajem biljnih hormona, on je izradio i sintetične hormone koji, upotrebljeni i u najbeznačajnijim količinama, to rastenje ometaju, tako da to na kraju izaziva i smrt dotične biljke. Mi danas znamo da je američka avijacija bila spremna da u slučaju da atomska bomba ne bude dovoljna, na japanskim pirinčanim poljima isproba proizvode koji sprečavaju plodnost. Ali mi ni do danas nismo saznali ni prirodu tih proizvoda ni u kojoj se količini uportebljavaju.

Tri francuska stručnjaka, Lonšan, Roj i Gotre (Longchamp, Roy, Gautheret), koji svakako nisu nikako imali u vidu nekakvo usavršavanje sredstava biološkog rata, popunili su tu prazninu. Uzbuđeni žalbama proizvođača žita koji su zabeležili znatno opadanje prinosa posle upotrebe uobičajenih sredstava za uništavanje trave i kukolja, i pored toga što su se tačno držali onih količina koje preporučuju sami fabrikanti tih preparata, ova tri naučnika pristupila su metodičnom proučavanju njihovih posledica. Rezultat njihovih istraživanja objavljen je u zapisnicima pariske Akademije nauka (sednica od 28 januara 1952).

Delimična ili potpuna neplodnost žitnog klasa nastupa ako je ispitani proizvod, u ovom slučaju etilenski ester od 2-4-D, posut na dvanaestak dana pre klasanja. Sa količinom od 0,5 kg. po hektaru, dakle upola manjom od one koja se preporučuje za uništavanje kukolja, već nastupa opadanje prinosa za 20%; ako se po hektaru upotrebi 5 kg toga proizvoda — ono se kreće od 50 do 90%.

Proizvođači žita moraće u buduće uništavati kukolj i travu u neko drugo vreme. Ali zato će strategiski bombarderi, čiji je cilj uništavanje žita, izabrati baš to vreme kada se stvara klas. Za 500.000 km^2 Ukrajine, potrebno je 25.000 do 250.000 tona jednog proizvoda koji je jevtiniji od onih bombi koje su u milionima tona bacane na Nemačku i Japan. Sem toga, ovde je reč o jednom proizvodu koji je maksimalno štetan po trave a minimalno po same žitarice, a nesumnjivo je da je za vojne potrebe već pronađen i takav koji ima obratna svojstva.

U roku od svega nekoliko dana biće naneti nenaknadni gubici žetvama žita i pirinča u onim zemljama koje budu bile cilj takvih napada. Ovakva uništavanja ne zahtevaju čak ni nadletanje tih zemalja, dovoljno je približiti se njihovim kopnenim ili pomorskim granicama.

Radioaktivni rat potpuno potseća na biološki kada su u pitanju njihova strategiska dejstva. Mogućnosti kojima on raspolaže proističu iz akumulisane proizvodnje elemenata koji su u dovoljnoj meri radioaktivni, i to ne samo da bi okuživali hranu i piće čoveka i životinje, već i da bi ljudima i životinjama onemogućili dalji boravak na zemljištu na kome su ti elementi rasuti.

Najekonomičniji način je upotreba onog nepročišćenog skupa elemenata koji se obrazuju u toku dejstva neke atomske baterije razbijanjem uranijumovih atoma pod uticajem neutrona. I tako se radioaktivno oruđe javlja kao

neki pod-proizvod atomskog oruđa. Ono je čak njegov obavezni pod-proizvod koji je potrebno vaditi iz baterija u redovnim razmacima, ako se ne želi da neutroni koji se u njoj stvaraju budu apsorbovani od tih novih elemenata, što bi bilo na štetu pretvaranja uranijuma u plutonijum.

Kolika može biti tonaža koju proizvode američke atomske tvornice, a kolika površina koju ta tonaža može da otruje?

Proračun koji su izvršili Tiring (Thirring) i Ridenaur (Ridenaur), koji je objavljen u *Biltenu atomskih naučnika* (Bulletin of Atomic Scientists), a koji niko nije osporio, utvrđuje da tvornica Hanford, čije baterije imaju ukupnu snagu od 3.000.000 kilovata, daje mesečno tog proizvoda u količini ravnoj onoj koju imaju 750 tona radijuma. Ta tonaža bila bi dovoljna da se okuži 375 km^2 . S obzirom na kratkoću perioda usvojenih proizvoda, njihova moć je takva da oni nikako ne odgovaraju zahtevima neposrednog rasturanja. Drugi stadijum prepariranja, svakako najjednostavniji, biće njihovo razblaživanje potapanjem u „radioaktivni pesak” čija je finoća sračunata tako da se može što lakše rasturati i udisanjem unositi u organizam.

Rezultat je prilično zabrinjavajući. Činjenica da mesečna proizvodnja jedne jedine tvornice daje onu količinu koja je dovoljna da se okuži neka velika prestonica sa svojom okolinom, čini radioaktivno oruđe jednim od onih ratnih sredstava čija je efikasnost izvanredna. Hanford nije jedina američka atomska tvornica; a podižu se i nove; već pet godina proizvodnja onih prvih, bar što se tiče elemenata, čiji period iznosi nekoliko godina, gomila se u američkim arsenalima, pošto je Komisija za atomsku energiju dovoljno obazriva da te proizvode ne bacu u more.. Ona će u tim rezervama, u slučaju potrebe, naći dovoljno materijala za punjenje „bombi-otrova” („bombs-

poisons") pomoću kojih je u stanju da zakuži nekoliko stotina hiljada kvadratnih kilometara.

Radioaktivno oruđe povećava moć strategiskog bombardovanja za isto onoliko za koliko mu je povećalo zamjenjivanje običnih eksplozivnih ili zapaljivih bombi atomskom bombom. Kao što atomska bomba dopušta strategkoj avijaciji da u toku jednog jedinog leta uništi i one varoši i one industrije sa kojima nije moglo da izade na kraj petogodišnje bombardovanje, tako će posipanje radioaktivnih proizvoda već posle nekoliko dana prisiliti na evakuacije prostranih zona, izabranih zbog svog opštег bogatstva, a naročito poljoprivrednog.

„Bomba-otrov“ ima naročita svojstva, koja su bila čak prikazana kao da su humanijeg karaktera nego svojstva svih dosadašnjih oruđa koja su joj prethodila. Obična atomska bomba, ili ona još običnija eksplozivna bomba, zaista su varvarska sredstva koja služe da ubede ljude da treba napustiti oblasti u kojima neprijatelj želi da onemogući svako kretanje ili koje želi da osvoji; kazne koje predviđa krivični zakon ne bi smeće da se ograniče samo na smrtnu kaznu. Radioaktivni proizvodi potsećaju na one svakodnevne pritiske koje sudija često vrši na optuženog dužnika povlačujući mu postupno novčane kazne da bi ubrzao njegovo odazivanje obavezi, tj. plaćanje duga. Jer, njihova pojava u nekoj zoni još uvek ne znači neizbežnu smrtnu presudu. Oni koji budu pristali da odmah odu u zone — skloništa, bilo da su to vojnici čije se povlačenje želi da postigne ili civili koji se na taj način pozivaju da obustave svoj rad, neće ništa pretrpeti; oni koji se ipak budu zadržavali još koji dan, moraće posle toga duže da se odmaraju ili da prime transfuziju krvi; oni koji sebe budu uporno i dalje izlagali opasnosti da ih probijaju sve te hiljade jonskih projektila, koji svakog sekunda uništa-

vaju sve veći broj njihovih krvnih zrnaca, neće izbeći smrti.

Strategiska upotreba radioaktivnog oruđa od strane istoimene avijacije obuhvata sva bombardovanja osim onih čiji neposredni cilj pretstavljuju armije koje vrše operacije. Od njih će prvo da strada poljoprivreda, kao što je slučaj i sa biološkim oruđem. Nije potrebno da se pristup i kretanje na nekom polju onemogući u toku čitave godine; posipanje prašinom sa kratkim periodom biće dovoljno vršiti samo u toku onih nekoliko dana pogodnih za žetvu. Ali opasnost koju pretstavljuju preparati koji se rastvaraju, a koje plodovi upijaju u sebe, mnogo je veća od one prve.

Ali, najopštija i najveća opasnost je verovatno okuživanje svih izvora neke zemlje putem posipanja radioaktivnih elemenata po površinskim vodama, ili njihovog neposrednog bacanja u velike reke, u blizini njihovih izvora. To će nametnuti ili upotrebu kišnice sakupljene u cisternama, ili stvaranje zaliha vode već u prvim danima takve operacije, a to znači pre nego što voda bude okužena. Posledice ovoga mogu se zamisliti tek ako se uzme u obzir da postoje krajevi u kojima se voda za piće zahvata prosti na najbližoj reci i u kojima umesto raznih posuda domaćinstva raspolažu samo sa po nekoliko starih ispraznjenih kutija od američke konzervirane hrane.

Okuživanje vode pomoću radioaktivnih sredstava nagnaje narode da pohrle prema moru, tačnije prema oceanu, jer će ona unutrašnja mora, kao što su Kaspisko i Baltičko ili Persiski Zaliv, biti otrovana za nekoliko nedelja isto kao i Bajkal i Velika Jezera. Ne treba daleko tražiti da bi se našao način koji će istovremeno omogućiti da se spreči obrađivanje zemlje u Ukrajini, eksploatacija Dnjeparskog industriskog bazena i vađenje nafte iz

onog „drugog Bakua” u bazenu Volge. Zajednička osetljiva tačka ovih područja nalazi se na Valdajskoj Visoravni, 500 km od Baltičkog Mora, i ako bi se na nju iz aviona „B-36” svakog meseca izbacio radioaktivni tovar, izagnalo bi se iz Evropske Rusije sve stanovništvo koje godišnje troši stotine miliona tona vode, jer se ne može ni misliti na to da se voda za njega dovlači čak iz tvornica za destilaciju na Ledenom Okeanu. Kada narodi Europe budu na obalama okeana skupljali suve alge da bi iz njih cedili svoj svakodnevni obrok vode, onda će pozavideti stanovnicima Sahare kojima samo njihovo tlo pruža vodu skupljanu već hiljadama godina, zaštićenu od svakog površinskog prosipanja radioaktivnim proizvodima.

Klimatološki rat je borbeno sredstvo koje je nesumnjivo namenjeno strategiskim operacijama, a već to njegovo svojstvo dovoljno je da objasni zašto je ovaj rat po redu važnosti stavljen odmah iza biološkog i radioaktivnog rata, koji mogu da se koriste i za hitne i odlučujuće intervencije na samom bojištu.

Međutim, ako se usvoji da će Treći svetski rat trajati bar onoliko koliko i prethodni, klimatološki rat — koji stavlja u pokret tako jevtina i tako efikasna borbena sredstva da ih u tom pogledu neka druga teško mogu prevazići, a koji posle dve ili tri godine obećava takve rezultate koje nijedan drugi vid rata ne bi mogao postići — ostaviće daleko za sobom sva ostala oruđa za masovno uništavanje. Da bi sukob između pomorske i kopnene sile doveo svet na prag „kosmičkog samoubistva”, nisu potrebna nikakva čuda biologije, ili nuklearne fizike, koja raznose čuda mehanike; biće dovoljno nekoliko lovaca morske trave koji će sasvim izmoriti glađu i one poslednje preživele stanovnike stepa time što će na nekoliko hiljada kilometara udaljenosti od njih isparavati srebrni jodid.

Jod će zauzeti prvo mesto na listi strategiskih materija, daleko ispred dragocenih metala nagomilanih u kasama centralnih banaka i ispred onih zaliha uranijuma koje je prikupila Komisija za atomsku energiju.

Proučavanja koja se odnose na kontrolu klima pomoću ovako jednostavnih i ovako moćnih metoda, sigurno se ne ograničavaju na opite koji se vrše samo u malim razmerama radi snabdevanja vodom onih gradova čije se rezerve iscrpljuju. Gde su ti opiti vršeni na nekoj prostranoj zoni? Proučavanje taloženja u toku poslednjih godina svakako da bi nam i to otkrilo; otstupanja od normale koja su primećena u izvesnim oblastima kao da prelaze one granice do kojih bi moglo da dođe usled slučajnih uzroka. Ali sve dok ne budu objavljeni rezultati koji su postignuti, zadovoljićemo se teoriskim ispitivanjima toga problema, koja nas i sama mogu mnogo da nauče.

Bitni faktor je situacija u severnoj ili južnoj hemisferi. Zemlja pokriva dve petine prve, a svega jednu petinu druge. Klima većeg dela zemlje umerene zone potiče od kontinentalnog uticaja koji u znatnoj meri ograničava poljoprivredni značaj Srednje Azije, i većine unutrašnjih oblasti Sjedinjenih Država. Klima koju imaju Čile i Argentina, Južna Afrika, južni deo Australije i Novog Zelanda, jeste, naprotiv, okeanska klima.

U umerenoj severnoj zoni, taloženja su zavisna, u prvom redu, od opšteg strujanja atmosfere od zapada prema istoku, a u drugom redu od periodičnih vetrova, monsuna, koji prema godišnjim dobima okreću u suprotan pravac lokalna strujanja između nekog preteranim temperaturama izloženog kontinenta i susednog mu okeana. Ono prvo strujanje upravlja kišama u Evropi, a ono drugo kišama u „monsunskoj“ Aziji, i u manjoj meri, kišama atlantske obale Severne Amerike. Rasturanje jodnog sre-

bra uticalo bi i na raspodelu i na obilnost kiša kako u jednom, tako i u drugom slučaju. Prošireni klimatološki rat, koji bi po celoj atmosferi rasturio male količine kristala jodnog srebra, ubrzao bi padanje na površinu one vode koju su isparili okeani. To bi moralo da dovede do znatnog smanjenja, recimo za trećinu ili za polovinu, ukupnih padavina.

Od same te nove raspodele vodenog taloga još su važnije posledice te promene. Iskustvo stečeno u toku sušnih godina u oblastima koje su obilno zalivane, kao što je Zapadna Evropa, pokazuje da te posledice ukupno uzete ne moraju da budu baš kobne. Bolji prinos onih kultura kojima više odgovara suvlja klima nadoknađuje manjak koji se javlja kod ostalih, naprimjer, na pašnjacima. „Godina sena, mršava godina”, kaže poslovica. Ali će zato situacija biti mnogo ozbiljnija u zemljama u kojima se kulture prostiru do krajnjih granica koje dopušta pluviometrija; a to bi bio slučaj Severne Afrike, Ukrajine, Mandžurije, u kojima se žitom pokrivene zemlje nalaze u oblastima u kojima godišnje padne manje od 0,5 vodenog taloga.

Ukoliko je umerena zona podesna za klimatološki rat, utoliko mu se tropска zona suprotstavlja. U ovoj zoni taj rat nailazi pre svega na jednu načelnu prepreku, na frekvenciju kiša koje nisu podložne obrazovanju leda na vrhovima oblaka, pa prema tome ni dejstvu srebrnog jodida. Deo ostrvskih ili poluostrvskih zemalja, kao što su Srednja Amerika, Antili, Holandska Indija... neosetljivih u svakom pogledu na klimatološki rat, daleko je veći u ovoj nego u umerenoj zoni. A izvesne od njih, kao što su Java, Cejlon, Kuba ili Florida, igraju važnu ulogu u svetskoj poljoprivrednoj proizvodnji.

Atomski rat u pravom smislu reči ograničen na upotrebu bombi povećao je moć strategiske avijacije u ogromnoj meri i znatno joj olakšao njen zadatak.

Avijacija će ubuduće moći u roku od svega nekoliko dana, odmah po izbijanju neprijateljstava, da sprovede one operacije uništavanja koje nije mogla da izvrši do momenta potpisivanja ugovora o primirju sa Nemačkom i Japonom, dakle, posle pet godina napora koji je i u Velikoj Britaniji i u Sjedinjenim Državama gutao najveći deo ratične proizvodnje. Cena koštanja običnog bombardovanja ne može se odrediti na osnovu cene izbačenih bombi. Izgubiti 4% angažovanih aviona kada je jedan aparat od 25 tona izbacivao jednu tonu bombi, to znači baciti na neprijatelja istu težinu aviona u plamenu i bombi. I, stvarno, moralo se izgraditi, po težini, isto onoliko aviona bombardera koliko i bombi, tako da su tek u toku poslednjeg perioda neprijateljstava, osobito u Japanu, gde su rušenja teško pogodila odbrambene organizacije, napadi mogli da budu sproveđeni sa daleko većim učinkom.

Ukoliko protivavionska odbrana ne uspe da stvori oruđa koja bi bila mnogo efikasnija od onih kojima je raspolagala 1945, bombarderi će biti izloženi mnogo manjoj opasnosti nego u toku Drugog svetskog rata. Glavna opasnost za njih ležala je u njihovom velikom broju. Korisno se može otvoriti baražna vatra sa svim raspoloživim oruđima koja dejstvuju maksimalnom brzinom kada im se kao cilj nudi hiljadu aviona; protiv ovih se čak i na čitavom njihovom putu mogu ponavljati i napadi lovačke avijacije za presretanje. Takvo razvijanje snaga protivavionske odbrane ne isplati se protiv onog usamljenog bombardera koji prate tri lovca. Nemačka je sve do kraja rata morala da podnosi uznemiravajuće napade aviona *Moskito*, kao što je Velika Britanija morala da podnosi na-

pade aparata Foke-Vulf FW-190, a da im pritom nisu mogle da nanose gubitke koji bi bili srazmerni naporima uloženim za njihovo presretanje. Ona stotina atomskih bombardera, koji bi pojedinačno već prvih dana izvršili napad na veliki broj ciljeva raspoređenih na zoni koja bi bila mnogo veća od one iz 1945 godine, a na kojoj bi odbrambena sredstva bila ređe raspoređena, ne izlažu se opasnosti da pretrpe mnogo veće gubitke od onih koje su imali aparati *Moskito*.

Ove nove perspektive koje se otvaraju pred napadom izlažu opasnom dejstvu atomske bombe i one teritorije koje bi njihovo prostranstvo poštelo od običnih bombi. Na osnovu operacija od 1939 do 1945, nisu mogli, bez izlaganja velikom riziku, biti preduzimani napadi u kojima bi učestvovali hiljade bombardera s tim da prođu nekoliko hiljada kilometara u dubinu neprijateljske teritorije; usamljeni avion ima mnogo više izgleda da prođe.

Strategiski bombardovanje pomoći atomske bombe postaje čak lako u tolikoj meri da mu više nije potrebna ni avijacija, a to je baš ono što baca u brigu zemlje kojima je prevlast koju imaju u vazduhu dosada davala monopol za takvu vrstu operacija.

Pete kolone i gerile mogu da sastave delove atomske bombe — koje može da im doturi avijacija, ali koje mogu dobiti i na neki drugi način — i to sa istom lakoćom sa kojom mogu da izvrše i neki atentat pomoći plastika. Sa udaljenosti od više stotina kilometara, iz pozadine fronta, ona dalekometna artiljerija, u koju su se pretvorila oruđa tipa V-1 i V-2, može isto tako da izbacuje i atomske bombe kao što izbacuje običan eksploziv, a to novo punjenje bilo bi čak mnogo više u skladu sa koštanjem oruđa V-2. Podmornički rat u kombinaciji sa takvim oruđima postiže moć kakvu nikad ranije nije imao. Umesto da goni trgo-

vačke brodove izlažući se dubinskim bombama njihovih eskortera, podmornica će moći da ih napadne grupisane u onoj „fokusnoj zoni” prometa koju pretstavlja velika luka, uništavajući ili neutrališući istovremeno i samu susednu varoš radioaktivnošću snopova.

Taktički zadaci

Izvesni prigovori koji su činjeni na upotrebu oruđa za masovno uništavanje u taktici, uzrok su što je odluka za njihovu upotrebu na tom polju doneta duže vremena posle njihove pripreme za primenu i upotrebe u strategiji. Nije sporena efikasnost atomskih bombi bačenih na Hirošimu i Nagasaki, ali se sumnjalo u njihov učinak u borbama na kopnu i na moru. Spremalo se i sa otpočinjanjem biološkog rata protiv japanskih pirinčanih polja, ali se nije pomisljalo i na mogućnost da se tim oruđem ubiju i branioci Okinave. Stavljujući u svojim često ponavljanim izjavama u prvi red aktuelnih pitanja taktičku upotrebu oruđa za masovno uništavanje, američki upravljači nametnuće u toku nastupajućih godina najsenzacionalniji preokret koji se ikada dogodio u ratnoj veštini. Vojnik sigurno nije ništa više imuniziran protiv tih usavršenih sredstava za uništavanje nego što je to civil.

Dejstvo tih oruđa, tvrdili su neki stručnjaci, isuviše teško može da se kontroliše kada se upotrebljava u te svrhe. Međunarodni kongres za mikrobiologiju, koji se 1947 sastao u Kopenhagenu, smatrao je da su nepredvidljive posledice bakteriološkog oruđa već dovoljan razlog da se njegova upotreba zabrani; tada je doneta i rezolucija kojom se to oruđe osuđuje za slučaj da mišljenje Kongresa bude obesnaženo. Ova osuda može da se pravda iz više razloga, ali svakako ne baš iz onoga koji je naveden.

Neprestano sve jača kontrola i prirodnih i veštačkih sila pretstavlja glavni predmet tehničkog napretka. Kada je monah Švarc video kako ga je iznenadni dim obavio u času kada je u jednom avanu tucao ugalj, sumpor i šalitru, on nije mislio da će ova neočekivana reakcija biti jednoga dana u upotrebi boraca toliko odomaćena da će čoveka moći da ubija na udaljenosti od hiljadu metara pomoću zrna teškog svega nekoliko grama. Dve godine posle istupanja bakteriologa u Kopenhagenu, američki upravljači objavili su da se dovršavaju biološka taktička oruđa koja su u stanju da u roku od nekoliko trenutaka unište svaki život, a da time ipak ne onemoguće da taj tako napadnuti položaj bude poséđnut već posle nekoliko časova. Ne treba biti neki stručnjak u pogledu veštačke magle, pa otkriti da je ona, kao prenosno sredstvo lekovitih ili otrovnih proizvoda, baš ono oruđe čija svojstva odgovaraju tom opisu.

Vojnici često čine još jedan prigovor koji se odnosi na trenutno dejstvo koje oni zahtevaju od oruđa u borbi. U pomenutom delu „Dejstva atomskog oružja“ (*The Effects of Atomic weapons*) skreće se pažnja, više uzgred i sasvim kratko, na mogućnost radioaktivne opasnosti. Ali, vojni cenzor ovog dela htio je ipak da umiri svoje kolege. Radioaktivni rat, kaže se u tom delu, ne može da bude primenjen u taktičkim akcijama. Protivnik bi se mogao zakopčati za zemljište samo u slučaju kada se pomiri sa mogućnošću velikih ali ne i trenutnih gubitaka, odnosno kad je u mogućnosti da svoje jedinice u sektoru koji je u pitanju smenuje pre nego što bi apsorbovale zračenja u onoj količini koja je opasna. To je onaj isti razlog na osnovu koga izvesni pešaci osuđuju pušku sasvim malog kalibra, koja protivnika ubija sa zakašnjenjem i ostavlja mu dovoljno vremena da i on opali još jednom pre nego što padne.

Izgleda, međutim, da je ispravnost gledišta da taktička oruđa moraju da izazivaju trenutnu smrt, prilično sporna. Da se onih dvadeset Paulusovih divizija, umesto što su se dva i po meseca držale u Staljingradu, i to uprkos svih onih po napadača skupih juriša, u roku od petnaest dana istopilo pod dejstvom škropljenja radioaktivnim sredstvima, sovjetsko komandovanje bi se sigurno smatralo zadovoljnim.

Strahovanja, koja su stručnjaci izrazili u Kopenha-genu u pogledu efikasnosti biološkog rata, potiču iz dobre namere; skeptici pripadaju ili onom soju vatrenih prista-lica avijacije koji su protiv njene upotrebe za „vazdušni rat”, ili pak soju onih nuklearnih fizičara koji su se razbo-leli kada su saznali da su njihova istraživanja dovela na kraju do one bombe koja je baćena na Hirošimu. Oni ipak moraju da se pomire sa tim da njihova nauka dobije što širu primenu, pa makar je čovek i zloupotrebio.

Prigovori vojnika, koje svojstva novih oruđa nikako ne zadovoljavaju, ne razlikuju se ništa od argumentacije kojom su se branioci tradicionalnog naoružanja uvek slu-žili protiv novatora. Da li je ikada neko video jednog konjanika koji je priznao da njegovog konja može tenk da zameni u svakoj prilici ili pomorca koji priznaje da ono kratkotrajno preletanje nekog aviona može da zameni mesec krstarenja ili blokade jedne površinske flote.

Branioci tradicionalnih oruđa pažljivo izbegavaju onaj drugi vid pitanja: da li su ta oruđa u stanju da opstanu pred novim oruđima? Juriši koje je poljska konjica vršila sa isukanim sabljama bili su pokošeni mitraljezima oklopnih nemačkih divizija, a artiljerija onih oklopnjača na kojima se imalo bar toliko vremena da se posada pri-kupi i zauzme svoja borbena mesta nije kod Perl Harbora oborila mnogo japanskih aviona. Pa čak i kada bi bile

naoružane puškom čiji je kalibar sračunat da čoveka ubije u deliću sekunde, divizije koje bi se iskrcale na nekoj obali gde bi ih dočekala radioaktivna baražna vatra teško bi uspele da se za obalu zakopčaju. I pored toga što oklopnača može jednim zrnom svoje teške artiljerije da pretvori u prah neki laki brod i njegovu posadu, ipak bi flota koja se nalazi zaklonjena u nekom ratnom pristaništu svakako pretrpela izvesnu štetu ako bi neka džepna podmornica uspela da u njemu diskretno položi neku tempirnu atomsku bombu.

Neka nam bude dozvoljeno da onim umiravajućim tvrđenjima koja sadrži delo „Dejstvo atomskog oružja” prepostavimo iskaz koji je 1951 dao Gordon Din, predsednik Komisije za atomsku energiju, koji je od Kongresa tražio povećanje kredita za fabriku u Savana Rajver-u u kojoj se izrađuju bombe „H”: „Moramo prestati da atomski rat zamišljamo samo u vidu divovskih eksplozija koje u pepeo pretvaraju velike gradove i njihovo stanovništvo... Mi danas radimo na oruđu koje može da se upotrebljava i na bojištu, na izradi artiljeriskih zrna, telekomandovanih projektila, torpeda, raketnih bombi za taktičku avijaciju... na orudima gotovo isto tako raznovrsnim kao što su i obična oruđa. Imaćemo ih za svaku priliku, velika za velike ciljeve, a mala za male”.

Tvrđenja Gordona Dina, koja se odnose na atomska i radioaktivna oruđa, važe isto toliko i za *Biološki rat*, koji je radioaktivnom ratu toliko sličan i po načinu vođenja i po posledicama.

Veštačke magle su najpodesniji način za taktičku upotrebu biološkog oruđa, kako u lokalnim akcijama, tako i kada se zasejavaju velika prostranstva. Nesrećni slučajevi do kojih je došlo u nekim varoškim industrijskim krajevima, gde je bila u pitanju obična magla koja je u sebi

sadržavala sastojke sasvim bezazlenih proizvoda fabričkih dimnjaka, jasno pokazuju moć takvih oruđa ako bi im se pridodali sastojci opasnijih elemenata.

Njihov domet i postojanost (trajanje njihovog dejstva) zavise od dimenzija čestica. Vetar može najtananje dimove da nosi preko sto kilometara, što je provereno između dva svetska rata sa izvesnim arsinima, tim primitivnim vidom oruđa za masovno uništavanje, koja su tada još uvek bila ograničena samo na čisto hemiska sredstva. Ali nešto veće čestice, koje bi se rasturile pomoću nekog projektila ili avionske bombe, mogu da padnu na zemlju dosta brzo i tako bi omogućile napadaču neopasno posedanje zauzetog položaja već posle izvesnog sasvim kratkog vremena. Na taj način raspolagalo bi se potpunom skalom postojanosti u odnosu na nameravanu operaciju.

Veliki izbor sredstava za napad povećaće i broj njihovih varijanti. On će obuhvatiti sve, počev od mikroba ili virusa, od kojih izvesni ako se unesu kroz pluća izazivaju oboljenja koja su gotovo uvek smrtonosna (kuga, prišt), pa do toksina čije će dejstvo biti mnogo brže. Možda će napredak biologije omogućiti čak i upotrebu mikropskih proizvoda ili sintetičnih hormona na taj način, ali sa munjevitim dejstvom — munjevitim no ipak prolaznim — koje će protivničkog borca učiniti jednostavno bezopasnim.

Biološka oruđa upotrebljena u taktici imaće istu moć dejstva protiv kopnenih kao i protiv pomorskih ciljeva. Da bi se ratni brodovi zaštitili od snopova atomskih bombi, pokušava se svim silama da se obezbedi potpuno izolovanje od spoljnog vazduha svih mrtvih i živih objekata koji se na njima nalaze, a posada mora vreme dok traje opasnost da provede u zatvorenom prostoru. Ali, nekoliko desigrama botulinskog toksina, koje bi neki projektil od 20 mm uneo u krug vazdušnog strujanja insta-

lacijs za provetrvanje i najbolje zatvorenog nosača aviona od 60.000 tona, neće ostaviti mnogo živih u njegovoј posadi.

Radioaktivna oruđa još bolje odgovaraju taktičkim ciljevima nego biološka. Njihova moć koja ih čini efikasnima i u najmanjim količinama, njihova otpornost prema visokim temperaturama eksplozija, njihova postojanost uveliko nadoknađuju sporost njihovog dejstva u odnosu na najagresivnija biološka oruđa. Prosto hemisko razvajanje razvrstaće radioaktivne taloge shodno periodima koji najbolje odgovaraju pojedinim ciljevima.

Elementi čiji period iznosi oko mesec ili oko godinu dana, dakle, oni koje Tiring uzima u obzir u svojim proračunima proizvodnje, pretstavljeni bi osnovnu rezervu, koja bi se mogla čuvati više godina, i koji bi po zasejanju ostali efikasni isto toliko vremena koliko iznosi njihov period. A to su oni isti elementi, koji se danas smešteni u posude od čelika i betona, nagomilavaju u podzemnim skladištima Komisije za atomsku energiju u očekivanju da budu upotrebljeni. Oni će uglavnom služiti stvaranju baraža na velikoj dubini koji će sprečavati kretanje na pedeset ili sto kilometara iza fronta.

Ali ne treba prenebregnuti ni elemente čiji period iznosi nekoliko časova. U vreme mira lako se miri s tim da ti elementi propadaju. U vreme rata oni mogu da posluže kao biološka oruđa u onim operacijama u kojima borac zahteva mogućnost da neki položaj može poseti čim neprijatelja savlada. Prenošeni avionima iz proizvodnih centara na vojište, oni bi praktično izgubili svaku škodljivost već posle jednog ili dva dana u trenutku kad ovi koji su bili izloženi njihovim zračenjima počnu da osećaju njihovo dejstvo.

Treća kategorija, koju je Tiring u svojim proračunima takođe izostavio, jeste ona koju sačinjavaju radioaktivni

proizvodi koji se stvaraju u nekoj tečnosti upotrebljavanoj za rashlađivanje baterija. Zar se sa njima ne može ništa bolje učiniti nego to da ih se po skupu cenu oslobođavamo u ogromnim rezervoarima u kojima leže sve dok ne izgube svoju škodljivost ako je za rashlađivanje baterija korišćena voda, ili da ih predajemo vazduhu da ih on raznese, ako smo gasovito strujanje pretpostavili tečnom? Radioaktivni izotopi retkih atmosferskih gasova koji se na taj način mogu fabrikovati, a od kojih ne mogu da zaštite nikakva maska i nikakav filter, bili bi jedno od najpodesnijih punjenja projektila čija dejstva treba da traju svega nekoliko dana.

Način rasturanja zavisiće od cilja upotrebe i on može da bude u vidu gasa, u vidu veštačke magle ili u vidu prašine, u kojima će se razblažiti proizvodi koji su isuviše jako koncentrisani za neposrednu upotrebu. Gas i veštačke magle omogućiće upijanje putem unutrašnjih organa, koje je najefikasnije, i pribegavanje nosiocima alfe i bete. Prašini koja bude rasuta po tlu, biće pridodati nosiocima gama prodirućih zračenja.

Praktično uzev u ciljeve koji su osetljivi prema radioaktivnim proizvodima spadaju svi ciljevi koji se mogu naći na bojnom polju, odnosno oni na koje se može naići u zoni armija, samo ako se prema svakom od njih podesi i odgovarajući period elemenata, priroda hemiskog sastava u koji on ulazi i način rasturanja.

Nijedno oruđe nije podesnije od radioaktivnih oruđa za odbranu prostranih zona na kojima se nalaze utvrđeni logori, slični „ježevima“ koje su Nemci imali na Iстоку. Beskrajno gipkije od minskog polja, radioaktivno oruđe će sprečiti pristup u branjene zone, razgraničiti puteve određene za saobraćaj, automatski odrediti trajanje odbrane posle koje će biti dozvoljena i civilna i vojna evakuacija...

Radioaktivni proizvodi koje budu rasuli avioni preneće na teren plan odbrane isto onako verno kao što se prskanjem boje iz farbarskog pištolja preko naročite mustre može da dobije neki natpis. Osnovna boja biće prašina elemenata čiji period iznosi mesec ili godinu dana, koja će biti rasuta u dovoljnoj količini da spreči svakو duže zadržavanje na površini. Glavni saobraćajni putevi, drumovi i železnice, dobiće još jedan, gušći sloj, koji treba da spreči njihovu upotrebu od strane brzih a lako zaštićenih vozila; taj sloj oteraće mehanička prevozna sredstva sa puteva i pruga velike saobraćajne moći i nametnuće upotrebu vozila na gusenicama koja su jako zaštićena od zračenja, a čija je transportna moć neznatna u poređenju sa onom koju imaju avioni. Elementi sa kratkim periodom biće upotrebljeni za održavanje još više pojačane radioaktivnosti na najosetljivijim tačkama na frontu i u pozadini. A dužnost da ih rasture podeliće artiljerija, taktička avijacija i čak ona najobičnija transportna avijacija, koja će taj zadatak, koristeći pogodan vetar, moći da ispunjava ne preletajući linije sopstvenih trupa.

Podvodna eksplozija kod Bikinija pokazala je moć koju radioaktivno oruđe ima u odnosu na brod. Ali probijanje mrtvih objekata od strane snopa pri njegovom ponovnom padanju nije ni najekonomičniji a ni najefikasniji način da se posada primora da pod dejstvom zračenja napusti brod. Ako nam je baš stalo do toga da se plutonijum koristi u projektilima, bombama ili torpedima, bolje bi bilo poslužiti se njim kao otrovom nego kao eksplozivom.

Krajnje dozvoljena količina toga metala u vazduhu¹⁾, a da on ne bude škodljiv, jeste količina od $2,5 \times 10^{-5}$ mi-

¹⁾ Dejstva atomskog oružja (The effects of atomic weapons), str. 396.

krograma na kubni metar. Da bismo bili široke ruke — i sigurni u brzo dejstvo, pomnožićemo tu količinu sa hiljadu. Sa nešto manje od jednog miligrama pravilno isitnjeg plutonijuma — Ridenaur sa svoje strane preporučuje čestice nešto malo veće od jednog mikrona od kojih se u plućima zadržava 80%, dok mnogo finije čestice bivaju izbacivane u suviše velikom broju prilikom izdisanja — stavljenog u neki eksploziv koji će dejstvovati u zatvorenom krugu vazdušnog strujanja instalacije za provetranje neke krstarice od 10.000 tona, možemo se u roku od nekoliko časova osloboditi njene posade. Ali, možda će se smatrati da je šteta za tako nešto upotrebiti nosioca alfa zrakova koji je tako teško izvući i koji ima tako visoki period kao što je plutonijum, kada će ista količina radioaktivnih taloga, koji su mnogo jevtiniji, sto puta bolje poslužiti u istu svrhu.

Nije dat nikakav detalj u pogledu sastava radioaktivnih projektila, bombi i torpeda, čija je fabrikacija, prema izjavi Gordona E. Dina, već otpočela. Protiv slabo zaštićenih brodova može da posluži svaki avionski projektil malog kalibra. Ako se smatra da cilj zaslužuje bombu ili torpedo sa punjenjem od više stotina kilograma eksploziva, kakvi se obično upotrebljavaju za napade na brodove, onda se može povećati količina elementa koji isijava alfa zrake; dodaće se, naprimjer, eksplozivnom punjenju odgovarajuća vrednost jednog grama plutonijuma umesto jednog miligrama. Ali je naročito važno postarati se da se ovako moćno sredstvo za napad iskoristi u potpunosti.

Cilj eksplozije zaista ne sme više da bude lokalizованo uništavanje jednog dela konstrukcije, a da otpornije pregrade koje se nalaze desetak metara dalje izgube samo oblik. Kumulativno punjenje, koje prilikom probroja oklopa stvara majušni otvor, a zatim kroz taj kanal ubrizgava

zgusnuti gas, rešava ovu teškoću. Za pomorske potrebe primeniće se „ravno” punjenje, čija će šupljina i kapica imati male krivine i čije će probojno dejstvo iz neposredne blizine biti manje, ali koje će to dejstvo bez osetnog smanjenja zadržati do 25 ili 50 metara. Radioaktivne bombe i torpedo imaće, dakle, jednu kupu sa mnogim malim površinama za smeštaj punjenja, čije će obično eksplozivno punjenje izbaciti u desetak raznih pravaca onaj desigram radioaktivnih proizvoda izmešanih sa mlažom istopljenog metalra i gasom koji će mu otvoriti put.

Ako je verovati mnogim izjavama o taktičkom atomskom oruđu, glavna teškoća na koju se prilikom njegove izrade nailazi jeste baš njegova preterana moć. Napadač ne može da prihvati upotrebu neke bombe kao što je ona koja je bila bačena na Hirošimu, pošto bi ga ona izložila istim gubicima kao i branioca.

Izgleda ipak da nije potrebno smanjiti tu moć do stepena koji odgovara navikama boraca, a koji bi im omogućio da iza atomskog pokretnog baraža napreduju na istom otstojanju kao i iza baraža artiljeriskih eksplozivnih zrna.

U defanzivnoj situaciji, kada neki položaj preplave nezaštićene snage napadača, moć bombe može da bude i znatno veća od bombi bačenih na Hirošimu i Nagasaki. Skloništa tih gradova izdržala su atomsku eksploziju kod koje vazdušni pritisak, uostalom ne pretstavlja najjače dejstvo, čak i kada su bila u vertikali bombe; ona su zaštitila od opeketina i zračenja ljudi koji su se u njima nalazili. Danas se već zna da radioaktivnost koja se zadržava na samom mestu eksplozije pada dovoljno brzo da bi se borba mogla nastaviti u sasvim prihvatljivim rokovima. Atomska bomba, čak i kad bi imala moć bombe koja je isprobana na Enivetoku, pretstavlja najsavršenije

oruđe koje u dubokim skloništima zaklonjeni branilac može upotrebiti da bi površinu koju je napadač preplavio „očistio od gusenica”.

U ofanzivnoj situaciji ne može se pokretni atomski baraž pratiti na istom otstojanju na kome se može pratiti baraž poljske artiljerije. To je jasno, i to se ne može sporiti. Ali se često zaboravlja da je to otstojanje, određeno rasturanjem pogodaka i dometom parčadi rasprsnutih granata, bilo uvek mnogo veće nego što je ono koje bi bilo potrebno da se napadač na zauzetom položaju učvrsti pre nego što branilac, obavešten prestankom ili udaljavanjem vatre, bude izišao iz svojih skloništa da ga dočeka. Onaj mesec dana koji je, uprkos svih prethodnih bombardovanja, bio potreban da bi se osvojili grebeni *Hartbrejk Ridža*, pokazuju da se situacija u tom pogledu nije ništa izmenila posle Okinave. Štaviše, čak ni pešadiski projektili, pa ni onaj koji je među njima najmanje moćan — ručna bomba, ne odgovaraju zahtevima koji se postavljaju u pogledu tak-tičke atomske bombe; pešak koji polazi na juriš mora da upotrebljava naročitu „ofanzivnu” bombu da parčad bombe koju baca ne bi prilikom rasprskavanja pogodila njega samog. Ako jednog dana bude rešen i onaj teški problem prelaženja „poslednjih sto metara” prostora izvanog levkovima granata, koji treba preći u roku od ona tri ili četiri sekunda kada je branilac „neutralisan” potresom poslednje i isčekivanjem naredne eksplozije, tada će se morati pristupiti usavršavanju prevoznog sredstva a ne oruđa; to rešenje trebalo bi uskoro da pruži individualni helikopter.

Zahtevanje da se za taktičku upotrebu izradi atomska bomba slabijeg dejstva spada u red onih zahteva kojima se uvek služi kad se želi da spreči uvođenje novih oruđa u naoružanje. Ali, postavljajući ovaj poslednji zahtev, bra-

nioci tradicije nisu primetili da od atomske bombe zahtevaju i ono što dosad nisu mogli postići čak ni sa artiljerskim zrnima. Ni nuklearni eksploziv, kao ni onaj hemiski, ne dopušta da se „ubija a da se ne bude ubijen”.

Štaviše, ako se ne gleda na izdatke, moć bombe može da bude svedena na onaj stepen koji bude izabran. Od bombe sa velikim dejstvom tipa Enivetok pa do bombe „dad”, koja je pravo nedonošće, preko bombe tipa Hirošima i raznih stupnjeva ne baš uspelih bombi „fizle”, kod kojih se izdvajaju sve manji i manji delovi aktivnog metala, skala je neprekidna, i opiti, koji su oktobra 1951 izvršeni prilikom prvih „velikih atomskih manevara” kod Las Vegasa, obuhvatili su takva oruđa. Jedina mana tog traganja za slabijim dejstvima je ta što se tako rasipa aktivni metal pošto se za sve bombe upotrebljava ista kritična masa; ona koja se ne iskoristi, isparava se u atmosferu.

Podzemna eksplozija obnoviće onaj stari „minski rat” u tolikoj meri da će po snazi uništavanja znatno prevazići moć vazdušne eksplozije koje se još moralo držati prilikom napada na Hirošimu i Nagasaki.

Kakvo će biti dejstvo bombe koja eksplodira na velikoj dubini ispod zemlje? Opiti koji su bili najavljeni na Aleutskim Ostrvima, a zatim na poligonima u Nevadi, nisu izvršeni, ili bar njihovi rezultati nisu objavljeni. Ali jedan od onih retkih zakona eksplozija u čiju se važnost i za atomske bombe ne može da sumnja, zakon sličnosti, koji je proveren sa punjenjima počev od nekoliko grama do nekoliko tona, dovoljno jasno pokazuje šta se od takve bombe može očekivati. Pitanje je, po tom metodu, detaljno proučeno u delu „*Dejstva atomskog oružja*” i došlo se do zaključka da će ta dejstva uglavnom biti ista, iako nešto

malо slabija, као она dejstva pomorske bombe koja baca svoј radioaktivni snop na susednu zonu.

Šteta koju bi neposredno nanelo već samo stvaranje levka, koji kod bombe tipa Hirošima može da ima prečnik od 250 do 300 metara, bila bi već sama po sebi prilično velika. Bomba tipa Enivetok popela bi taj prečnik na 450 i 550 metara, a možda i na svih 650, ako se uzme u obzir verovatno poboljšanje njenog dejstva usled zasipavanja okolnog zemljišta.

Ali, daleko je opasnije rasturanje pedeset miliona тона na okolinu bačenog materijala, koji će istovremeno sadržavati i radioaktivne preparate razornog dejstva i one proizvode koje će u zemlji stvarati strujanje neutrona koje tada nastupa. Pod uslovima iste jačine dejstva, zona u kojoj bi mortalitet iznosio 50% bila bi najmanje četiri puta prostranija nego u Hirošimi i mogla bi, sa bombama velikog dejstva, da dostigne četrdeset do šezdeset kvadratnih kilometara. Fugasna atomska mina, u defanzivi, a obična atomska mina u ofanzivi, izbacila bi iz stroja ljudstvo jedne ili više divizija. Ali će borac, u čiju će korist te eksplozije biti izvedene, morati da ima strpljenja da posle toga još mnogo dugih časova ostane u skloništima umesto, kao 1914—1915, da pohita da na rubovima levka izgradi svoј zaklon.

Geografski položaji i privredni izvori

Čak i kada bi sinhronizovana eksplozija bombi, koje bi neka peta kolona postavila u velikim američkim gradovima, prouzrokovala 35 miliona žrtava, kako je to početkom 1950 predočio senator Mak Mahon, pretdsednik Odbora za atomsku energiju pri američkom Kongresu, bili bi daleko od toga da se ceo posao svrši tom prvom operacijom. Uništavajući američku linisku flotu u Perl

Harboru, japanski admirali nisu pomicljali na to da će četiri godine kasnije preostale i spasene brodove i ljudstvo videti u zalivu Tokija.

U ratu u kome bi oba protivnika pribegla oruđima za masovno uništavanje, pobeda neće biti posledica posedovanja „tajne” o bombi, niti pak onih tajni koje je još lakše otkriti a koje se odnose na bateriju koja služi za proizvodnju radioaktivnih elemenata ili onih koje se odnose na proizvodnju i rasturanje sintetičnih biljnih hormona i srebrnog jodida. Ona će zavisiti od izvesnog broja činilaca čije će dejstvo, na kraju krajeva, isto tako neizbežno smrviti onu zaraćenu stranu koja se bude našla u nepovoljnijem položaju, kao što je pomorska i vazduhoplovna sila Sjedinjenih Država sigurno vratila u Tokio one milione Japanaca koji su bili krenuli u osvajanje Pacifika.

Geografski položaj ratujućih strana, koji je u tako velikoj meri potpomagao ili odmagao pothvate koje su one u toku poslednjeg rata preduzimale, igraće bar isto tako značajnu ulogu i u upotrebi novih oruđa kakvu je igralo i u upotrebi konvencionalnih. Nikada još u istoriji nije pomorska sila u odnosu na kopnenu silu uživala tolika preim秉stva.

Beskrajnost evroaziskog kontinenta činila je da su i Ural i Sibir bili praktično zaštićeni od pothvata nemačke avijacije. Ali, ta beskrajnost neće sutra smetati američkim osmomotornim bombarderima, ne samo zato što je u međuvremenu njihov akcioni radijus porastao, već u prvom redu zbog toga što pomenute teritorije mogu biti napadnute sa svake strane, iz Irana, iz Japana, pa čak i sa Arktika, kao i iz Zapadne Evrope. S obzirom na sadašnje veličine akcionih radijusa, Evroazija postaje isuviše mala da bi narodi koji žive na njenim međama mogli da nađu sklonište u njenom središtu; za tako nešto ne bi bio do-

voljan ni ostatak sveta, ali se oni koji taj ostatak drže ipak nalaze u daleko povoljnijem položaju.

Spojenost teritorija koje se nalaze pod komunističkom kontrolom povećava dejstvo škodljivih proizvoda rasutih po prostranoj zoni. Kada zapadnom vетру, od Libeka do Trsta, budu povereni sintetični biljni hormoni, radioaktivne prašine i kristali srebrnog jodida, možda se neće uvek dostići oni željeni ciljevi u mađarskoj ravnici ili Ukrajini, ali naporipak neće biti uzaludni ako se umesto tih ciljeva uniše žetve u Transilvaniji ili na Volgi. Međutim, slične omaške u predviđanju snage i pravca vetra ne mogu se tako lako nadoknaditi kada se bude vršio napad na šećernu trsku na Kubi ili na pašnjake Novoga Zelanda.

Sam klimatološki rat, koji je najekonomičnije od svih sredstava za masovno uništavanje, ali koji ne pogarda ni ostrvske teritorije, ni tropsku zonu, ni obalske oblasti, osudio bi na brzu glad stanovništvo zemalja pod komunističkom kontrolom, ne pogadajući mnogo poljoprivrednu proizvodnju zapadnog sveta.

Situacija u SSSR-u izgleda već od samog početka beznadežna. Izuzimajući Krim i Kavkaz, ionako već mali voden talog opao bi brzo još više i sišao ispod granice koja je potrebna i za one kulture koje zahtevaju najmanje vode. Ništa bolja ne bi bila ni sudbina Srednje i Jugoistočne Evrope pod komunističkom kontrolom; poljoprivredni prinos, koji već i ovako odgovara prinosu suve klime, ne bi mogao da podnese veću sušu a da pritom znatno ne opadne. Položaj Kine bio bi bar isto tako ozbijljan; tropskla klima obuhvata samo jednu usku zonu na jugu; pomoć koju pruža mandžurska proizvodnja prestala bi; najveća teškoća javila bi se kod onog velikog dela stanovništva koje sada živi u unutrašnjosti zemlje, u onim

žitnicama pirovca duž reke Jang-Ce koje se protežu do Se-Čuana, a čija bi proizvodnja odmah prestala.

Nasuprot ovome, meteorološki rat bi Zapadu smetao samo umereno. Prehranbeni izvori i obilne rezerve Severne Amerike, zajedno sa normalnom proizvodnjom primorskih ili subtropskih zona koje ne bi bile pogodjene (Havaji, Florida), podmirili bi lokalne potrebe. Zapadna Evropa bila bi već teže pogodjena, naročito ukoliko je navikla na uvoz na koji ne bi više mogla da računa. Naročito bi, usled svoje već redovno suve klime, ovo osetile Španija, Italija i Severna Afrika; pa čak i kada bi kiše koje dolaze sa Sredozemnog Mora i dalje natapale ove zemlje, što nikako nije sigurno, one ne mogu da podnesu gubitak vode sa Atlantika. Pravi izvor proizvoda Zapadne Evrope leži u afričkim tropskim oblastima koje se nalaze pod njenom kontrolom. Zapadna i Ekvatorijalna francuska Afrika hraniće Francusku i Severnu Afriku; Nigerija i Kenija hraniće Britanska Ostrva, a Belgiski Kongo sve zemlje Beneluksa. Ubrzanje ekonomskog razvijanja ovih oblasti, koji se nameće i iz drugih razloga, dovoljno opravdava već samo to što on treba da bude odbrana od klimatološkog rata.

Oruđa za masovno uništavanje izvršiće još u većoj meri nego klasična oruđa razvrstavanje zaraćenih strana na osnovu njihove ekonomске moći.

Ta moć doći će, pre svega, do izražaja u zalihamama bombi i škodljivih proizvoda koje jedna zaraćena strana može da izruči na onu drugu, a i kvalitet i kvantitet tih sredstava zavise, što je sasvim pojmljivo, od stepena tehničkog razvijanja i kapaciteta industrijske proizvodnje.

Ali ta ekonomski moć igra još veću ulogu u merama pasivne odbrane koju mogu pojedine zaraćene zemlje da preduzmu, a od kojih će u krajnjoj liniji zavisiti broj pre-

živelih koji će svoju volju nametnuti jednom već iscrpljenom svetu.

Potpuni preobražaj aktivnosti i životnih uslova ljudi koji budu želeli da izbegnu brzu smrt razvrstaće ih prema sredstvima koja mogu da upotrebe u tu svrhu. Zemlju, koja svoje stanovništvo može da ishrani radom jedne desetine svojih stanovnika, tako da se ostalih devet desetina može upotrebiti za elastičnije potrebe, nikada ne može da prestigne zemlja čija je poljoprivredna proizvodnja tako slaba da joj prilikom svake rđave letine preti glad. Kada, prvih dana neprijateljstava, bude bilo potrebno da se napuste najbogatije oblasti, i to ne samo gradovi već i polja koja još nisu požnjevena, tada će se tek umeti da oceni šta znači posedovanje ogromnih površina plodne zemlje, posedovanje skupocenog alata za njeno obrađivanje i onih hemiskih tvornica koje su u stanju da u roku od nekoliko meseci pretvore sve zalihe u hidrokarbone ili azotiziranu hranu.

U krajnjem slučaju, ako se na površini zemlje uopšte ne bude moglo stanovati i živeti i ako jedina mogućnost za opstanak bude život u zatvorenom krugu u dubokim skloništima među hranljivim biljkama, koje se odgajaju na veštačkoj svetlosti i koje će u kiseonik i hranu pretvarati ugljen-dioksid koji se izbacuje prilikom disanja, taj tako skup način življenja u tom podzemnom obitavalištu biće pristupačan samo najcivilizovanim.

Ljudi još uvek veoma često zamišljaju sovjetsku zemlju u vidu beskrajnih prostranstava još netaknutih stepa koje se protežu do srca Sibira i koje bi bilo dovoljno samo početi obrađivati pa da one već posle nekoliko meseci pruže hranu za stanovništvo koje bi тамо bilo prebačeno. Sve demantuje ovo gledište; kako prenaseljenost najbogatijih poljoprivrednih oblasti u Evropskoj Rusiji, tako

i ono skupo iskorišćavanje polupustinjskih predela u Srednjoj Aziji. Evakuisanje, 1941 i 1942 godine, pred nemačkim napredovanjem moralо je da bude ograničeno samo na mlada godišta koja dolaze u obzir za mobilizaciju i stručnu radnu snagu, i to ne samo zbog nedostatka prevoznih sredstava i saobraćajnih teškoća, već i zbog nemogućnosti da se obezbedi ishrana; osvajaču je morao biti prepusten veći deo stanovništva, koji bi inače pomro od gladi na Uralu ili u Sibiru.

Primoravajući da se izvrši evakuacija najbogatijih poljoprivrednih područja Evropske Rusije, radioaktivni rat, biološki rat ili klimatološki rat, u potpunosti bi rešili onaj problem koji nisu mogli da reše ni Karlo XII, ni Napoleon, ni Hitler. Pobediti Rusiju, to ne znači zauzeti zemlju crnicu, koja hrani njeni stanovništvo i na taj način voditi borbu s jedne strane sa polovinom stanovništva u svojoj pozadini, a s druge strane, sa drugom polovinom koja daje armije za front. Ona se može pobediti samo ako se nametne evakuacija tih oblasti, ali da se ne uđe u njih, i to bi bio jedini način da se istovremeno izbegnu i unutrašnje teškoće i zaštiti od spoljnih pothvata; sibirski lov i ribolov ne mogu omogućiti izdržavanje neke moćne armije u Zapadnoj Evropi.

Razlike u pogledu geografskog položaja i ekonomskog razvitka, koje postoji između pomorske i kopnene sile, dolaze do izražaja još u jednom vidu, koji će verovatno biti odlučujući činilac u preživljavanju izgladnelog stanovništva.

Šest meseci posle izbijanja biološkog, radioaktivnog ili klimatološkog rata, žetve će biti jalove usled dejstva hormona, zatrovane zračenjima ili ispržene od suše ukoliko ne istrunu posle sazrevanja iz prostog razloga što oni koji treba da ih požanju ili poberu neće moći doći do njih.

Da bi se stanovništvo spaslo, treba izglađenima doturiti hranu koju proizvode ratom pošteđene oblasti ili, što je ekonomičnije, odvesti čoveka na izvore njegove hrane; odrastao čovek utroši godišnje količinu namirnica koja je 5 do 15 puta veća od njegove težine, prema tome da li se računaju samo namirnice u čvrstom stanju ili i voda. Dete troši 10 do 30 puta više hrane nego što iznosi njegova težina.

Prevoženje tolikih tona na tolike udaljenosti odmah bi izazvalo takvu krizu koja bi po svojoj žestini ostavila daleko za sobom sve one koje su zabeležene u toku dva prva svetska rata. Razlika između agrarnih zemalja, kao što su Republika Argentina i Australija, koje izvoze životne namirnice, i industrijskih zemalja, kao što su Velika Britanija, Švajcarska ili Zapadna Nemačka, koje ih uvoze, zaklanja nam na prvi pogled onu bitnu činjenicu da čovek preko 95% svoje ishrane ipak dobija sa svoga nacionalnog tla. Slučaj Velike Britanije i Švajcarske u koje je u toku Drugog svetskog rata trebalo uvoziti tri četvrtine potrebnih namirnica bio je izuzetan. U najnastanjenijim zemljama, kao što su SSSR, Kina i Indija, spoljna razmena dobara obuhvata samo neznatne delove one količine namirnica koje se proizvode i troše na licu mesta. Nemačka iz 1939, čiji su upravljači najradije razlagali temu o nedostatku „životnog prostora”, još uvek je sa svoje sopstvene zemlje podmirivala pet šestina svojih potreba u ishrani. Ona bi lako izvukla i tu poslednju šestinu da je sebi postavila za cilj da napravi više masla a manje topova.

Sem toga, u najprostranijim od svih tih zemalja ili u onima koje najgore stoje u pogledu suvozemnih saobraćajnih veza, razmena poljoprivrednih proizvoda za industrijske prerađevine moguća je ako se odnosi samo na mali deo potreba. Jedan od najtežih ekonomskih

problema SSSR-a je postizanje lokalne poljoprivredne i industriske ravnoteže bez povećanja opterećenosti saobraćajne mreže koja je i inače već preopterećena; glad u Kini je ne samo pitanje opšte oskudice, već i saobraćajnih prilika.

Od saobraćajnih sredstava na kopnu, na moru i u vazduhu, samo ova dva poslednja biće u mogućnosti da odgovore novim potrebama. Pod pretpostavkom da se u okolini Bajkalskog Jezera mogu proizvoditi namirnice za industriske radnike Lenjingrada i Donjeca, one ipak ne bi mogle biti dostavljene tim potrošačima. I prevoz čoveka, i njegovog alata prelazi mogućnosti suvozemnih transportnih sredstava; sumnjivo je da bi se u Sibir, u cilju pretvaranja njegovih šuma u ziratna polja, mogli prebaciti svi rumunski seljaci sa svojim traktorima, pogotovo ako se tečno gorivo ne vadi na licu mesta.

Pod uslovom da bude rezervisan isključivo za one potrebe koje se ne mogu umanjiti, za namirnice, pomorski saobraćaj raspolaže mogućnostima da tom zadatku odgovori. Sasvim je mogućno Engleza koji sedi na svojim ostrvima hraniti žitom iz Kanade ili Australije, kao što je mogućno u te oblasti dovesti nezaposlenog radnika koji će to žito da proizvodi. Zato pomorska sila, koja za sebe zadržava korišćenje tog područja i koja će u tu svrhu staviti na raspologanje stotinu miliona tona brodova, koji bi u slučaju krajnje nužde mogli u jednom putovanju da evakuisu Zapadnu Evropu, nema razloga da se mnogo plasi onoga ko bi pokušao da je mori glađu.

Gotovo je sigurno da vazdušni saobraćaj neće nikada biti u mogućnosti da konkuriše pomorskem ako se od njega bude zahtevalo da neko stanovništvo hrani namirnicama koje potiču iz antipoda. Ali zato on to stanovništvo može tamo da prebaci. Svaki onaj u „kola” preuređeni

aparat „YC 124-B“ sa turbomlaznim motorima i sa svojih 200 sedišta, koji izrađuje Daglas, a koji je američka mornarica naručila u velikom broju, moći će da preveze preko Atlantika onoliko putnika koliko i najveći putnički brod. Ako pomorska sila bude izgradnji svog vazduhoplovstva žrtvovala jedan deo onoga što troši za izgradnju i održavanje svojih trgovачkih flota, ona će protiv upotrebe oruđa za masovno uništavanje naći u avionu istu garantiju koju nalazi i u brodu.

Mogućnost da ofanzivno oruđe bude u isto vreme i prevozno sredstvo, — koje je bitan elemenat odbrane, — jeste ono svojstvo koje najviše ide u prilog pomorskoj sili u borbi koju, putem oruđa za masovno uništavanje, vodi protiv kopnene sile. Ako atomska bomba i zahteva da na cilj bude spuštena iz pilotiranog ili telekomandovanog aparata, biološki rat, radioaktivni rat i klimatološki rat mogu da budu vođeni i bez takvih upada, pomoću brodova koji krstare po moru duž protivničkih obala ili pomoću aviona koji lete nad položajima sopstvenih trupa. Njihovo naoružanje je suvišno. Isti oni teretni brodovi — a to će verovatno biti transportne podmornice čim nastane doba u kome će plovidba po površini biti teža nego ikada — i isti oni vazdušni putnički brodovi služiće podjednako dobro kako za rasturanje sintetičnih biljnih hormona, radioaktivnih proizvoda i srebrnih jodida, tako i za snabdevanje ili evakuisanje prijateljskog stanovništva.

Poslednja, i prilično utešna karakteristika oruđa za masovno uništavanje jeste ta što su neobično podesna za odbranu. Nesumnjivo je da bi, ako bi se atlantskim nacijama sviđalo da otpočnu sa preventivnim ratom, atomiziranje varoši, zakuživanje polja i izazivanje suše na tri četvrtine površine Evroazije znatno potpomoglo njihovu

ofanzivu; ali ima malo izgleda da bi do takvog pothvata moglo da dođe. Naprotiv, time se već u znatnoj meri otklanja i ona manje hipotetična opasnost od iznenadne invazije Zapadne Evrope. U roku od nekoliko nedelja, mnogo brže nego što je stanovništvo moglo da izbegne, munjeviti rat je pod Hitlerovu kontrolu stavio ogromna prostranstva na Zapadu i Istoku. Nestaje i jedine nade koju bi u pogledu početnog uspeha mogla da gaji Moskva, tj. nestaje mogućnosti stavljanja ruke na stotine miliona talaca pre nego što se njezina ekonomска i vojnička moć sruši. Atomske, radioaktivne i bakteriološke baraži biće već i sami dovoljni da zaustave napredovanje njenih armija dok ugrožene zemlje budu mobilisale svoje i dok se iscrpe oni mršavi stokovi namirnica koji se ne mogu obnoviti. Ako je već i ono najobičnije konvencionalno naoružanje američke strategiske avijacije dovoljno da kinesko-korejsko napredovanje zaustavi na nekoliko stotina kilometara udaljenosti od reke Jalu, onda osvajač Zapadne Evrope neće pod udarcima novih oruđa uspeti da dospe ni do Rajne ni do Jadrana.

Svi osnovni zaključci doneti na osnovu proučavanja operacija u Koreji — nemoć tenka i prevlast aviona, prvenstveni značaj koji u okviru vazdušnog materijala pripada transportnom avionu, mogućnost zaustavljanja i najmoćnijih ofanziva od strane brojno daleko slabijeg protivnika pod uslovom da se povuče za nekoliko desetina kilometara — dobijaju još više u značaju ako se predvidi upotreba oruđa za masovno uništavanje. Na površini zemlje biće sprečeno svako motorizovano ili mehanizovano napredovanje; vazduh će biti jedina sredina koja će ostati prohodna; transportni avion postaće glavno sredstvo za stavljanje u dejstvo novih oruđa. Ofanzive će se zaglibljavati brže nego ikada.

GLAVA XIV

PONOVNO NAORUŽANJE ZAPADA

Na nekoliko nedelja pred početak rata u Koreji, u proleće 1950, američki vojni rukovodioci pozvali su u posetu jednu misiju evropskih novinara, sa neprikrivenom namerom da na taj način umire atlantske nacije, i prikazali im centre za istraživanja u kojima se pripremaju stotine i stotine raznih oruđa budućeg rata. Sudeći po onome što se od tih divota, čijoj se seriskoj izradi baš pristupalo, moglo tada da prikaže, moći će najzad da se drže u šahu oni milioni boraca okupljenih pod zastavom SSSR-a; sve je to postalo samo pitanje finansiskih žrtvi.

Ima skoro već dve godine kako je u Koreji u upotrebi materijal koji je rezultat najvećeg napora koji je svet ikada učinio u oblasti naoružanja. Mora se priznati da između tih novih isporuka i onih koje su bile u upotrebi u toku poslednjih meseci Drugog svetskog rata nema nikakve razlike, ili da je ona sasvim neznatna.

To se ne može poreći kad je reč o pušci *Garand* ili tenku *Šerman*, o nosaču aviona i krstarici od 45.000 tona, o *Meteoru* ili *Supertvrđavi*, dakle, o materijalu koji je bio u upotrebi već 1945. Ali će, možda, iznenaditi činjenica da se tako nepovoljan sud daje o materijalu na čijem su poboljšanju punih sedam godina radili stručnjaci svih grana. A to može da izazove iznenađenje samo

zato što javnost dopušta da se veoma lako ubedi kako su zamjenjivanje tenka Šerman tenkom Voker Bulldog (Walker Bulldog), nosača aviona od 45.000 tona nosačem aviona od 57.000 tona, aviona Šuting Star avionima Tanderdžet, a Supertvrđava aparatima tipa Konvejer B-36, događaji od epohalnog značaja u ratnoj veštini.

Strogi ispit na bojnom polju, koji je usledio posle onih blagonaklonih mirnodopskih ocenjivanja, pokazuje nam nažalost da redovna povećavanja performansi i usavršavanja detalja gotovo niukoliko ne menjaju one osnovne teškoće na koje se nailazi pri upotrebi tog materijala.

Čak i kada bi oni laki ili teški tenkovi koji se javljaju posle Šermana bili pokriveni nešto debljim ili nešto tanjim oklopom, ili kada bi hidraulično usmeravanje njihovih kupola na cilj dopunilo žiroskopsku stabilizaciju oruđa u kupoli, zar bi to uopšte moglo da promeni međusobni odnos posade takvih tenkova i onog nevidljivog pešaka koji, sakriven u svoju rupu, ugrožava tu posadu bacačem raketa? Hoće li onih 57.000 tona koje ima Forestal moći bolje da ga zaštite od telekomandovanih oruđa nego što je to bio slučaj sa njegovim prethodnicima od četrdeset pet hiljada tona? Neki odlični umovi tvrde, posle korejskog iskustva sa Tanderdžetom, da je Šuting Star i dalje najbolji američki lovac-bombarder, a dobro se pazilo da se u Koreju ne pošalje i „B-36”, pa makar ti aparati bili opremljeni i sa ona četiri naknadna turboreaktora, kako se tamo, u Koreji, ne bi pokazalo da će ih avioni Mig obrati isto onako lako kao što obaraju Supertvrđave.

Jasno je da ovi zaključci ne važe i za one radioaktivne projektile koje će jednog dana početi da izbacuju vojni tipovi Daglasovog „X-3”, koji ima brzinu od preko 3.000 km na sat, ili ona telekomandovana oruđa koja će kopno, more i vazduh slati jedan drugom. Ali se isto tako mora

priznati da izdaci koji su određeni za ovu kategoriju materijala ni izdaleka ne pretstavljaju onaj glavni deo napora koji za svoje ponovno naoružanje čini Amerika, a o Zapadnoj Evropi i da ne govorimo.

Ukoliko duže traje rat u Koreji, utoliko postaje sve očiglednija i nemoć materijala koji se tamo upotrebljava.. Tenkovi *Paton* i *Peršing* uspevali su u početku da budu bolji od „T-34”, ali ih danas već zaustavlja u zemlju uko-pan kinesko-korejski borac. Američka artiljerija i taktička avijacija nanosile su protivniku u proleće 1951 još uvek pet ili deset puta veće gubitke od onih koje je on nanosio snagama Ujedinjenih nacija; taj odnos je danas skoro već izjednačen. Sedma flota uspela je kod Inčona u iskrcavanju koje danas ne bi više mogla da ponovi ni na istočnoj, ni na zapadnoj obali. *Supertvrđave* su dugo mogle da se i bez svoje pratrne sukobljavaju sa aparatima *Mig*; ali, one danas ne mogu više da dođu do doline reke Jalu čak ni kada ih prate lovci kao što su *Sabr*. Operacija *Strengl* ima sve manje dejstva u pogledu sprečavanja snabdevanja fronta, dok istovremeno rastu gubici avijacije koja u toj operaciji učestvuje.

Prva opšta pouka koju daje rat u Koreji jeste baš otkriće te sve veće slabosti materijala za koji nisu data nova rešenja, jer se u tome još nije uspelo, a radi čije je izrade ipak poremećena ekonomija Zapada.

Pouke iz rata kakav je rat koji se vodi u Koreji daleko su manje sporne u pogledu onoga što osuđuju nego u pogledu onoga što preporučuju. Ne podležimo iluziji da ćemo, ako taj rat ispitamo u najmanjim detaljima, uspeti da u njemu nađemo najtačniju sliku koja se može dobiti o idućem ratu.

Vojna veština se ne razvija prema nekoj unapred utvrđenoj zavisnosti od tehničkih napredaka čiji je razvoj

dovoljno samo pratiti. Odlučujući element je volja komandanta, ili — kada nijedna od tih volja nije dovoljno jaka da se ostalima nametne — slučaj, koji je samo jedan vid međusobnog neutralisanja tih volja.

Ma koliko bila mala sredstva koja stručnjaci stavlju vojnicima na raspolaganje, vojnici su uvek u tehnički svoga doba umeli da nađu ono što im je potrebno, da obnove ili svoja oruđa ili svoje borbene metode. U toku mnogih hiljada godina, sve do onog nedavnog doba kada je upotreba vatretnog oružja unela u čitav problem neke sasvim nove činioće, pešadija i konjica, ili čak laki i teški delovi svakog od ova dva roda vojske, naizmenično su preotimali prvu ulogu jedna od druge, i to po volji onih koji su umeli njima da rukuju. Kakač bi inače drugi razlog mogao da se navede da bi se objasnilo zašto je ta prva uloga pripadala grčkoj falangi, rimskoj legiji, švajcarskoj pešadiji, konjici Parćana, Huna, Arapa, Mongola i srednjovekovnog viteštva? Uvek je, u svakom trenutku, svaka vojnička organizacija bila prepuštena milosti i nemilosti nekog (protivničkog) vojskovođe koji je, služeći se sredstvima svoga doba, nastojavao da iskoristi njene slabosti. Jedina razlika između nekadašnjih situacija i ove sadašnje — kada je najmanje sporni naslednik nekadašnje teške konjice, tenk, ustupio svoje jedva trideset godina staro prvenstvo ništa manje neospornom nasledniku lake pešadije, čoveku koji iz svoje rupe rukuje bazukom — sastoji se u tome što današnja tehnika stavlja vojskovodama, za izvršenje njihovih planova, na raspolaganje sredstva koja nikada ranije nisu bila ni toliko moćna ni tako raznovrsna. Tenk od hiljadu kilograma povratiće sutra ono mesto koje je bio primoran da prepusti tenku od pedeset tona, razume se, samo ako ga budu hteli da snabdeju raketom, kumulativnim punjenjem i radioaktivnim eksplozivom koji će u roku od

nekoliko sekundi onesposobiti za borbu i one koji se nalaze u individualno iskopanim rupama kao i one koji se nalaze u betoniranom bunkeru.

Što se tiče čisto suvozemnih operacija, osnovna pouka koju daje rat u Koreji sastoji se u onom potpunom preokretu u prilog pešadije i njenog lakog naoružanja. Sav onaj mehanizovani ili motorizovani materijal kojim su se dičile armije 1945 godine, a radi čije se proizvodnje zapadni svet i dalje iscrpljuje — počev od automitrailjeza sa osam točkova i duplim komandama koje mu omogućavaju da se isto tako lako i brzo kreće i natrag kao i napred, pa sve do teškog tenka sa žiroskopskom stabilizacijom i hidrauličnim nišanjenjem; od haubice od 105 mm, kojoj se već pola veka svakih desetak godina doda po nekoliko kilometara dometa, pa do topa od 203 mm čija je početna brzina veća od one koju ima artiljerija teške krstarice istog kalibra — treba „baciti u staro gvožđe”, kako je to 1920 godine rekao lord Fišer za flotu koju je sam stvorio.

Čime ga zameniti? „Sine moj” govorio je već Kam-biz Kiru, „ne zadovoljavajte se lukavstvima kojima su vas naučili; izmišljajte nova, kao što to čine oni muzičari koji se ne zadovoljavaju pevanjem pesama naučenih od svojih učitelja, već i sami svakog dana sastavlju sve nove i nove”. Ako prva od svih vojničkih osobina, mašta, nedostaje Zapadu u tolikoj meri da će u buduće morati da se poučava u Aziji, onda mu bar još uvek ostaje mogućnost da kopira organizaciju i materijal Mao Ce Tungovih armija, koje ga danas zaustavljaju. To bi, svakako, bilo bolje nego i dalje prepuštati lenjstvovanju sve one milione zapadnih Evropljana, pozvatih pod zastavu u problematičnom iščekivanju nekakvog materijala koji će moći samo da škodi njihovim ofanzivnim ili defanzivnim sposobnostima. Pedeset ili stotinu divizija, sličnih onim kinesko-korejskim

skim, koliko bi se u roku od nekoliko meseci iz tog broja dalo izvući, pretstavljalо bi za odbranu atlantskih nacija daleko veću pomoć nego sve one divizije koje već dve godine služe za predmet razgovora koji se vode po raznim prestonicama.

Kada ta pouka skromnosti bude jednom usvojena, biće već vremena da se posle toga usavršava materijal koji odgovara današnjem stanju kineske industrije, ali koji bi zapadna industrija svakako mogla da poboljša. Pretvoren u „polusamopogonski“ materijal, a to će reći osposobljen za izbacivanje raketnog projektila koji će njegov doomet povećati za četiri do pet kilometara, bacač od 120 mm, čija uz nemiravajuća gađanja Armija Ujedinjenih nacija nikako ne može da spreči, imaće sva svojstva koja su potrebna poljskoj artiljeriji. A ništa ne sprečava da on posle toga, da bi se olakšalo njegovo kretanje u službi trupa koje nisu navikle da težak materijal prenose na leđima ljudi, bude postavljen na gusenice sa mehaničkim pogonom, tako da ga može na uzici voditi jedan poslužilac koji bi išao pored njega. Ništa se ne bi doprinelo njegovoј pokretnjivosti, — helikopter ili avion prenosiće sve kad zatreba, — a mnogo bi se umanjila njegova zaštita, — jer on u svoje iskopano sklonište može da stane sa svojim poslužiocima, — ako bi se od tog mehanizovanog oruđa zahtevalo da istovremeno prenosi ili zaklanja i te svoje poslužioce. I tako, počevši nanovo od nule ili skoro od nule, možemo se nadati da će proteći dvadesetak godina pre nego što će, idući od progresa do progresa, onaj pešak koji će nositi samo bombu ili mašinku, dokazati još jednom svu taštinu onih poslednjih.

Hladan prijem na koji je naišao program izgradnje, koji je podnела Američka mornarica po kome redovno svake godine treba da se pristupi izgradnji po jednog novog

nosača aviona od 57.000 tona, garantuje da budžeti predviđeni za narodnu odbranu neće tako brzo bivati dodeljivani na nepomišljene izdatke za plovni materijal. No, bila bi ipak šteta kada bi se u tom pogledu išlo još dalje i kada bi se od mornarice, koja jedino doprinosi razvitku avijacije, oduzeli krediti kojima dugujemo i jake motore na vazdušno hlađenje, i turbomlazne motore od 7.000 ks i prvi lovački aparat sa delta krilima.

I ovoga puta, a sa materijalom naročito konstruisanim za nosač aviona *Forestal* — atomski dvomotorni „XA-2 J-1”, koji izrađuje firma „North American” i koji ima dva Alisonova turbomlazna motora „T-40” od po 7.500 ks i jedan pomoćni turboreaktor, Američka mornarica je opet prva koja se pojavljuje sa najopasnijim aparatom od koga bi komunistički svet mogao da strahuje. To je zaista najpo-desniji aparat da se iz njega povere vetrus, koji duva duž obala, tone sintetičnih biljnih hormona, koji će mnogo uspešnije nego atomska bomba potpuno onesposobiti već napola izgladnele narode koji treba da budu bačeni u juriš na Zapad. Možda bi čak trebalo revidirati onu odluku koja mornaricu isključuje iz strategiskog bombardovanja, pogotovu kada se bude otkrilo da kombinacija između ovog aviona i nosača aviona može na mnogim sektorima da izvrši ovaj osnovni zadatok uz dvaput veći učinak nego „B-26”.

Avijacija, koja je u toku prvih meseci rata u Koreji trijumfovala, ubrzo je izgubila igru na svima poljima. Strategiski bombarder se više uopšte ne upušta u one zone u kojima mu preti opasnost od susreta sa protivničkim lovциma — presretačima, pošto je smatrano za podesnije da se sa „B-26” i sa *Stratodžetom* ne ponovi ono iskustvo koje se steklo sa *Supertvrđavama*. Taktički bombarder, u početku najopasniji protivnik tenka, poljske artiljerije ili pešadije u pokretu, gubi svoju efikasnost od onog trenutka

kada se pešak ukopa zajedno sa svojim bacačima. Čak i neki uspesi avijacije samo su izraz drugih vidova njenoga pada; zar jedini njen zaista neosporni uspeh, onaj koji prilikom svojih susreta sa aparatima *Mig* još uvek postižu avioni *Sabr*, ne pokazuje stvarno ništa drugo do baš eventualnu nemoć avijacije za presretanje pred lovcima tipa *Mig* kada oni budu odlučili da, u okviru izvršenja svoga taktičkog zadatka, izbegavaju borbu u vazduhu?

I tu će stvarne rezultate moći da pruži samo nešto zaista novo. Presretač sutrašnjice, to će biti telekomandovani aparat; taktička avijacija, to će biti verzija lovca-bombardera *Daglasovog eksperimentalnog „X-3“* sa preko 3.000 km na sat, jer će samo on imati izgleda da umakne telekomandovanom presretaču; strategiska avijacija, to će biti taj isti aparat, ali uz izvesna ograničenja u pogledu akcionog radijusa na koja se ipak mora pristati.

Svakako, poremećaj koji će ispunjavanje takvih programa uneti u samu fabrikaciju, nikako neće olakšati proizvodnju. Tada će se zažaliti za svim onim propuštenim godinama koje su mogle da budu iskorišćene za dovršavanje modela telekomandovanih oruđa, raketnih motora i statoreaktora, koje bi Nemačka proizvodila u seriji da nije došlo do primirja. Sviše se lako zamišlja da senzacionalne performanse eksperimentalnih aviona pretstavljuju luk-suz bez koga vojno vazduhoplovstvo može i da bude, samo ako se ne zapostave one hitnije izrade koje jedinice čekaju. Zatim, odjednom se otkrije da se red hitnosti preokrenuo, da konstruktor izbacuje seriske avione koji su neu-potrebljivi, dok proučavanje vojnih verzija eksperimentalnih aviona nije još ni otpočelo.

Američka vazduhoplovna industrija će, srećom, izbeći ovu krizu, delimično tako što će napustiti onaj u pravom smislu reči borbeni avion da bi se posvetila najvažnijoj

grani vazduhoplovstva, transportnoj avijaciji, u svim njenim vidovima, od velikog civilnog transportnog aparata do aviona za jurišni transport, od individualnog helikoptera do ogromnih „letećih dizalica”. A to je baš onaj materijal koji će i vršiti one bitne zadatke, ofanzivne ili defanzivne, koji očekuju sutrašnjem ratu prilagođenu avijaciju, — ratu uopštene upotrebe oruđa za masovno uništavanje. Taj materijal će u prednje redove prenositi trupe koje u radioaktivnim zonama neće moći da se kreću po površini zemljišta, a pri povratku će vršiti evakuisanje stanovništva u pozadini; on će biti taj koji će u blizini fronta ili duž neke obale izbacivati one iste proizvode od kojih ih štiti, a koje će vетар odneti prema oblastima u kojima treba da dejstvuju; on će snabdevati i civile i vojnike koji su vezani za podrumе ili rovove, kao što će na drugoj strani onemogućiti snabdevanje protivnika time što će odgovarajućim biološkim sredstvima zasuti i uništiti njegovu setvu.

Da li se na osnovu rezultata koje su u Koreji pokazali razni materijali, kojima su danas opremljene i armije Zapada kao i komunističke, može izvesti jedan opšti zakon koji bi u pogledu njihovog izbora uputio nacije čiji se budžet povija pod teretom vojnih izdataka?

Najočiglednija pouka koju pruža rat u Koreji jeste otporna sposobnost kopnenih snaga svedenih na minimum naoružanja pred najpotpunijim arsenalom suvozemnog, pomorskog i vazdušnog materijala koji je ikada bio okupljen u takvoj gustini. Teški tenkovi, liniski brodovi i *Supertvrđave* nemoćne su pred čovekom koji se uvukao u svoju rupu, koji se protiv njih služi bombom ili nožem i koji popušta jedino pred jurišem pešadije koja je isto tako naoružana kao i on.

Ali, ovaj zaključak ne umanjuje značaj niza oružja koje se u Koreji nije pojavilo. Nema nikakvog osnova da se posumnja u sposobnost telekomandovanog oruđa da obori neki avion ili u štetnost radioaktivnih prašina koje u podzemnim skladištima Komisije za atomsku energiju čekaju na čas kada će biti rasturene iznad nekog fronta i njegove pozadine.

Ova dva tvrđenja, čija suprotnost proističe iz najklasičnije dijalektike, osuđuju samo onaj materijal koji znači i pretstavlja nekakvu „sredinu“ kome se s vremena na vreme ponešto doda i usavrši u uverenju da će tako poživeti još desetak godina. Borba može još sasvim dobro da se vodi i materijalom koji je na domaku i onih najsironašnjih i najmanje civilizovanih naroda. Isto tako dobro, ako ne i bolje, borba može da se vodi i materijalom koji zahteva usvajanje najnovijih postignuća mehanike, elektronike i nuklearnih tehnika. Ali se baš ništa ne može postići materijalom koji se nalazi negde u sredini, koji nikako ne žele da napuste oni koji odbijaju primenu ratnih metoda koji bi omogućili da se prođe bez njega, a još nisu uspeli da izgrade onaj materijal koji je jedini u stanju da ga zameni. Bilo da se poljskoj artiljeriji doda ili ne doda nekoliko kilometara dometa ili da se probojnoj moći topova teških tenkova suprotstavi nekoliko santimetara oklopa više, ova će oruđa ipak doživeti istu sudbinu kakvu su doživele haubice od 400 do 500 mm, koje su se kao ostatak Prvog svetskog rata zatekle u naoružanju 1939 i poslužile samo tome da u maju 1940 još više zakrče puteve i železničke pruge.

Zašto peobražaj armija nailazi na tolike prepreke u oba pravca, u rasterećenju borbenih jedinica odbacivanjem onog nepotrebnog im materijala, i u pojačanju sred-

stava - za proizvodnju i upotrebu jedinih zaista modernih oruđa?

Prva prepreka, koja je sve dosad bila i najozbiljnija, jeste ono večito odbijanje kojim svi vojni organi dočekuju svaku promenu. Ali, to nije svojstveno samo njima. Zašto očekivati da artiljerija ili mornarica pristanu da se njihov deo u državnom budžetu umanji u korist pešadije ili avijacije? Zar železnice, koje bi, u zemljama kao što su one u Zapadnoj Evropi, mogle preneti na automobil tri četvrtine svoje delatnosti, a da opšta privreda od toga vidi samo korist, ne uspevaju već trideset godina da brane svoje pozicije? Nijedna zemlja ne može da izbegne takvu reakciju svojih vojnih rukovodilaca koji se bore za svoj opstanak. To se može lepo oceniti po onoj pobuni koja je u jesen 1951 nastala protiv predloga da se za usavršavanje atomskih i radioaktivnih oruđa utroši jedan deo kredita koji su u SAD između sebe već bili podelili Armija, Mornarica i Vazduhoplovstvo. Jedini dovoljno snažan motor koji bi mogao da bude jači od ove kočnice bila bi veća vlast nekog civilnog tela kome je stvarno stalo do povećanja celokupne snage narodne odbrane. Nije to nikakva puka slučajnost da su jedine tri armije koje su 1939 godine već potpomagane iz vazduha, koju pomoć inače nisu pristajali da pružaju armiji rukovodioci vazduhoplovstva, jer su hteli da očuvaju samostalnost, bile baš armije u Nemačkoj, u Italiji i u SSSR-u, dakle, armije onih zemalja u kojima je postojao diktator koji je bio u stanju da nametne takvo rešenje. Može se, dakle, prepostaviti kakvi izgledi postoje da se poukama stečenim u Koreji prilagode vojne organizacije u onim zemljama gde je taj zadatak praktično prepušten komandantima tri vida oružane sile i njihovih rodova.

Toj stalnoj prepreci, na koju nailazi svaka iole korenitija promena, valja danas dodati i problem raspodele finansiskog tereta za vojne potrebe između raznih nacija koje se nikako ne nalaze u istom položaju kada su u pitanju žrtve koje takav napor zahteva ili koristi koje on donosi. Zar se može uopšte zamisliti da bi se neke od njih pomirile s tim da dadu samo „prašinare” a da se odreknu izrade nekog njima pristupačnog teškog materijala, dok bi se one druge posvetile proizvodnji oruđa za masovno uništavanje i iznalaženju sredstava da se ta oruđa upotrebe? Davno je na najvišim stepenima, na kojima se problemi ponovnog naoružanja posmatraju pod svim uglovima, prestalo da se o tenku i haubici donosi sud samo na osnovu njihove vojničke uloge, već se u njima nalazi i izgovor da se uposli nezaposlenošću ugrožena radna snaga ili pomogne privreda koja slabi. Senator Mak Mahon, predsednik kongresnog Odbora za atomsku energiju, nije ugrožavao samo oružane snage i njihove specijalne dobavljače kada je predlagao da se krediti smanje za trideset milijardi dolara da bi se od toga pet milijardi dodalo fabrikacijama u kojima je on zainteresovan. Slična smanjivanja dovela bi u katastrofalni položaj čitavu privredu zemalja Zapadne Evrope. Ali se bar uspelo da se problemi ponovnog naoružavanja toliko zamrse da u ovo poveruju čak i oni koji pod njegovim teretom povijaju grbaču.

Kraj

Jezički redaktor
DOBRIVOJE ALIMPIĆ, prof.

*

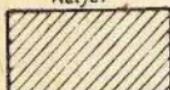
Korektori:
ALEKSANDAR B. VELJKOVIC
i
DANICA PETROVIĆ

*

Stampanje završeno 10 aprila 1953

Tiraž: 3.500

Reljef

preko 500 m

